

Darja Kramberger

Razvoj in dejavnost pionirskih knjižnic v Mariboru ter revija Otrok in knjiga

Za uvod nekaj o predhodnikih in sodobnikih

Nekoč ni bilo knjižnic za otroke, v dolgo in vznemirljivo zgodovino knjižnic po svetu so se začele vpisovati zelo pozno. Pravzaprav kdaj?

Najhitrejši odgovor nam ponuja *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*,¹ v katerem pod geslom *Kinder- und Jugendbibliothek* Lioba Betten, strokovnjakinja za mladinsko književnost in knjižničarstvo, definira knjižnico za otroke oziroma mladinsko knjižnico ter na kratko predstavi razvoj tega knjižničarskega področja. Pregled začenja s knjigarno v Londonu leta 1750, ki je prva prodajala knjige samo otrokom. S svojo naravnostjo je bila znanilka novega razmerja med otrokom in knjigo.

Prvo otroško knjižnico v današnjem pomenu besede so ustanovili v ZDA leta 1803 in do leta 1822 so ji sledile še nove od šole neodvisne knjižnice, ki so jih financirali deloma zasebniki in deloma že iz javnih sredstev. Avtorica namenja največ pozornosti knjižnicam v Nemčiji, kjer so v začetku 20. stoletja usta-

navljali čitalnice za otroke ob ljudskih knjižnicah iz zgolj vzgojnih namenov, predvsem za zunajšolsko izobraževanje otrok iz delavskega okolja. Med prvimi je bila taka Kinderlesehalle v Mannheimu leta 1907. Ne glede na njihovo različnost so bile pobude v vsakem primeru koristne. Pot je počasi vodila do otrokom prijaznih knjižnic z raznovrstnim knjižničnim gradivom, ki ni bilo namenjeno samo za šolske potrebe, ter z drugačnim pristopom do mladih bralcev.

Ameriške knjižnice so navdušile znamenitega francoskega znanstvenika, literarnega zgodovinarja Paula Hazarda. Ko je predaval v Ameriki, si jih je osebno ogledal in so ga prevzele. V svoji imenitni knjigi o otroški književnosti *Les livres, les enfants et les hommes* (1932), poznati bi jo moral vsak knjižničar, je izrazil svoje občudovanje: *Knjižnice za otroke so ameriška iznajdba in ta iznajdba priča o njihovi rahločutnosti in jim je samo v čast /.../ Otroku kažejo polno spoštovanje /.../ njegova svoboda ni omejena; izmed stotine ali tisočev knjig, ki mu leže na dosegu roke, vzame tisto, ki je njemu všeč; tu lahko ostane deset minut ali pa več ur. /.../ Sanjarim o tem, kako naraščajo in se razmnožujejo prijetne mladinske knjižnice v vabljivih, lepo opremljenih prostorih, kjer se otroci počutijo kakor doma in kjer jih čakajo mnoge radostne ure.*²

Med radostnimi urami so bile tudi ure pravljic. Otrokom so se tankočutno približali s pripovedovanjem pravljic že konec 19. stoletja. K oživljanju te oblike dejavnosti je prispevala izjemna pripovedovalka Marie L. Shedlock (1854–1935). Pravljičice je pripovedovala v Angliji, Franciji, Ameriki in je napisala knjigo *The Art of the Story-Teller*, izšla je leta 1915 v Philadelphii (tretjič so jo ponatisnili leta 1951). Iz knjige veje prepričanje, da je pripovedovanje pravljic umetnost ter najbolj naravna in koristna pot za uvajanje otroka v književnost. V uvodu je izrazila upanje, da bodo nekega dne šolskim skupinam pripovedovali pravljice samo strokovnjaki, ki bodo umetnosti pripovedovanja posvetili dovolj časa in bodo dobro pripravljani.

Na ameriške izkušnje se navezuje dejavnost pomembne knjižnice, ki je postala vzornica otroškimi knjižnicam širom po svetu. Pomenljiva je zgodba njegovega nastanka.

¹ Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur. Bd. 2/I–O. Weinheim, Basel: Beltz, 1977. Str. 158–160.

² Paul Hazard: Knjige, otroci in odrasli ljudje. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1973. Str. 10, 65. Knjiga je v slovenščini prvič izšla leta 1967 z naslovom Knjige, otroci in odrasli.

Na razbitinah in razvalinah druge svetovne vojne se je ob koncu zadušljive hitlerjanske diktature pogumna žena, Jella Lepman, odločila začeti duhovno prenovo v Nemčiji prav pri otrocih in mladini, in sicer z otroškimi knjigami z vsega sveta, ki naj bi jim odpirale nova obzorja. Z mednarodno akcijo ji je zamisel odlično uspela, dejansko so iz številnih dežel prispele knjige, ki so jih najprej predstavili na razstavi v Frankfurtu oktobra 1946, nato so razstavo prenesli v Berlin in jo odprli 6. decembra 1946. Zbrane knjige so postale začetni knjižnični sklad za knjižnico, ki jo je leta 1949 v Münchnu osnovala Jella Lepman. Po vzore se je odpravila v Ameriko ter iskala opore v knjižnicah v New Yorku in Chicagu. Nastala je Mednarodna mladinska knjižnica (Internationale Jugendbibliothek – IJB).

Jella Lepman (1891–1970) je v svoji knjigi *Die Kinderbuchbrücke* (1964, ponatisi 1991, 1999) duhovito in slikovito opisala uporna prizadevanja, da bi mladinske knjige postavljale mostove med narodi in prispevale k mednarodnemu sporazumevanju, ter prepričljivo upodobila težave povojnega časa v materialni, kulturni in duhovni sferi. Njena dejavnost je imela daljne korenine v njeni mladosti, ko je sedemnajstletna v domačem Stuttgartu leta 1908 organizirala bralnico za delavske otroke.

Mednarodna mladinska knjižnica je kot svetovno enkratna ustanova postala stičišče kultur, prostor živahnih srečanj in medsebojnega spoznavanja knjižničarjev, pisateljev, založnikov, raziskovalcev. Za neposredno delo z otroki ima knjižnični oddelek, v katerem potekajo pestre dejavnosti. Kot študijska ustanova zbira in hrani mladinske knjige z vsega sveta ter vso ustrezno strokovno literaturo za potrebe raziskovalcev. Povezuje se z univerzami, s štipendijami omogoča tujcem strokovno usposabljanje. Redno izdaja svoje glasilo *IJB / Report* in številne publikacije, ki so plod raziskovalnega dela. Postavlja številne razstave. Desetletja je bil proti koncu koledarskega leta vrhunski dogodek razstava vseh v tekočem letu prispelih knjig, ki so jo spremljale dodatne tematske razstave.

V devetletnem obdobju (1949–1958), ko je Jella Lepman vodila Mednarodno mladinsko knjižnico, so na njeno pobudo leta 1953 ustanovili Mednarodno

Večerne pravljice. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968. Izbrala in uredila Jella Lepman, knjiga vsebuje tudi njene pravljice.

zvezo za mladinsko književnost (International Board on Books for Young People), danes znana po kratici IBBY, ki ima sekcije v posameznih deželah. Slovenska sekcija obstoji od leta 1992, sedež ima v Ljubljani v Pionirski knjižnici, enoti Knjižnice Otona Župančiča.³

Iz Mednarodne mladinske knjižnice so prišle tudi pobude za Andersenovo nagrado, ki jo podeljujejo mladinskim pisateljem od leta 1956, ilustratorjem od leta 1966, ter proglasitev 2. aprila za mednarodni dan knjig za otroke, ki od leta 1967 povezuje mlade bralce po vsem svetu.

Številne akcije Mednarodne mladinske knjižnice za spodbujanje branja ter ustanavljanje otroških knjižnic širom po svetu potekajo v okviru Unesca. Leta 1957 je Unesco izdal priročnik (2. izdaja 1968)⁴ z nasveti za ustanavljanje mladinskih knjižnic v raznih okoljih in z navodili za njihovo notranjo organizacijo ter metodično delo z otroki pri uvajanju v branje in v uporabo knjige.

Kot v vseh deželah, ki jih je prizadela druga svetovna vojna, so bila v Sloveniji v povojnem času vsa prizadevanja usmerjena v normalizacijo razmer. Posebno otrokom je bilo treba ustvariti podlage za njihov nemoten razvoj, zato sta bili na kulturnem področju odločilni dve osnovni usmeritvi: nadaljevati pretrgano tradicijo med obema vojnoma razvite mladinske književnosti in knjižne produkcije (mladinski listi, založba Mladinska matica) ter postaviti temelje mladinskemu knjižničarstvu.

Leta 1945 je bila ustanovljena založba Mladinska knjiga, zasnova za ustanavljanje mladinskih knjižnic pa je neodvisno od tujih pobud samostojno nastala še v času vojne leta 1944 na osvobojenem ozemlju. V Oddelku za umetnost in ljudsko prosveto pri predsedstvu SNOS-a (Slovenski narodnoosvobodilni svet) so načrtovali, kako bi po vojni organizirali in vzpostavili nove temelje kulturnega življenja. Da bi bile knjižnice eden teh temeljev, je bil prepričan namestnik vodje oddelka Bogomil Gerlanc. Iz lastne učiteljske izkušnje in kot dolgoletni organizator kulturnih ter prosvetnih dejavnosti pred vojno je poznavalsko izdelal daljnosežni *Predlog za izgradnjo ljudskih knjižnic*. V njem je utemeljil vlogo knjižnic za otroke, ki takrat niso bile

³ Predsednica Mednarodne zveze za mladinsko književnost je bila v letih od 1966 do 1970 Zorka Peršič, direktorica založbe Mladinska knjiga v Ljubljani. Izvolili so jo na kongresu, ki je potekal v Ljubljani leta 1966.

⁴ Lionel R. Maccolvin: *Public Library Services for Children*. Paris: Unesco, 1968.

samoumevne: *Notranja organizacija knjižnic in njih delo? Vse narodne knjižnice bi imele enotno organizacijo (za mesta in deželo). Podeželske bi imele dva glavna oddelka in to: a) mladinski oddelek za šolsko in pošolsko mladino, b) oddelek za odrasle. /.../ Mladinskim oddelkom naših knjižnic bi morali posebno v mestih posvečati veliko pozornost.*

Predlog so obravnavali na posvetu 28. oktobra 1944 in za bodočo organizacijo knjižnic sprejeli naslednja stališča: *V vseh večjih krajih, posebno v mestih in industrijskih krajih naj bi se ustanovile javne mladinske knjižnice s čitalnico poleg bogato založenih mladinskih knjižnic v šolah. Za mladino srednjih šol bi take knjižnice ne bile potrebne in nujne, ker bodo to opravljale javne in študijske knjižnice, a vse srednje šole bodo morale imeti za dijaštvo in pouk svoje dobro založene knjižnice, ki so za uspešno delo v šoli nujno potrebne.*⁵

Pot do uresničitve teh vizij v širših razsežnostih je bila dolga. Leta 1948 je bila kot prva ustanovljena Pionirska knjižnica v Ljubljani, predhodnica vseh slovenskih pionirskih knjižnic. Svoj program je gradila na estetski vzgoji in položila je temelje knjižni, književni in knjižnični vzgoji otrok, pospešeno je oblikovala in izvajala razne oblike dela z mladimi bralci ter vnesla v knjižničarstvo novega duha.

Kot matična knjižnica se je posvečala razvijanju pionirskih in šolskih knjižnic ter izdelala standarde za njihovo delovanje. Število pionirskih knjižnic v Sloveniji se je namreč v obdobju od leta 1953 do 1957 bistveno povečalo. V tem času je Zveza prijateljev mladine Slovenije iz sredstev namenskega zveznega sklada osnovala enajst novih pionirskih knjižnic in leta 1957 za vodje priredila tečaj.⁶

Pionirska knjižnica je organizacijsko skrbela za posodabljanje knjižničarstva in uvajala prelomne spremembe. Bila je prva knjižnica na Slovenskem, ki se je kljub nezaupljivosti bibliotekarske stroke odločila za prosti pristop do knjig in vplivala, da so se knjižnice po njej zgledovale ter ustrezno preurejale prostore in prilagajale opremo.

Leta 1961 se je Pionirska knjižnica odločila za novo strokovno ureditev knjig v mladinskih knjižnicah, ker

⁵ Ob tridesetletnici oblikovanja temeljev sodobnega slovenskega knjižničarstva. Knjižnica 18(1974) 1–2, str. 1–12.

⁶ Pionirska organizacija v Sloveniji 1942–1982. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, 1983. Str. 221.

ne morejo biti le nekaj bled posnetek knjižnic za odrasle, temveč morajo upoštevati lastne specifične potrebe. Izbor in ureditev knjižnega fonda [...] morata ustrezati pedagoško-psihološkim zahtevam, ki jih ima delo z mladim bralcem, upoštevati mora razvojne procese v otroški duševnosti ter preskrbeti otroku branje, primerno njegovi starosti. Seveda pa moramo pri ureditvi na drugi strani misliti tudi na to, da vzgajamo v otroku kasnejšega obiskovalca ljudskih in znanstvenih knjižnic, torej bralca, ki bo znal uporabljati strokovno urejeno knjižnico.⁷

Sestavila je načrt in ga v svoji matični ustanovi že izvajala, junija 1961 pa priredila prvi seminar. Tako je knjižnica uveljavila enotno, sodobno ureditev v vseh slovenskih pionirskih knjižnicah, mladinskih oddelkih pri ljudskih knjižnicah in šolarskih knjižnicah. To je bilo temeljno dejanje, katerega dolgoročnost se potrjuje še v današnjem času.

Bibliotekarji v Pionirski knjižnici so razvili osrednji slovenski študijski oddelek za študij knjižničarstva in mladinske literature, s strokovnimi članki in priročniki so vseskozi podpirali razvoj knjižničarske stroke. Kot osrednja knjižnica v Sloveniji ljubljanska Pionirska knjižnica povezuje mladinske in šolske knjižnice, pripravlja razvojne projekte, sestavlja obsežne priporočilne sezname knjig, sproža skupne akcije za bogatenje branja, posreduje znanja knjižničarjem na hospitacijah, seminarjih in strokovnih posvetovanjih.

Poudariti je treba tudi njeno sodelovanje z Mednarodno mladinsko knjižnico v Münchnu, ki se je začelo v šestdesetih letih, ter mednarodne povezave, ki so se razširile in utrdile, odkar je Pionirska knjižnica sedež Slovenske sekcije IBBY.

Mednarodna prizadevanja za mladinsko knjižničarstvo podpirajo tudi *Manifesti*, ki jih oblikuje UNESCO v sodelovanju z Mednarodno federacijo knjižničarskih združenj za splošne knjižnice (IFLA). Prvi je nastal leta 1949, naslednjega so objavili v mednarodnem letu knjige 1972, najnovejši je iz leta 1994. V zadnjem so med dvanajstimi temeljnimi nalogami splošne knjižnice na prvem mestu *oblikovanje in utrjevanje bralnih navad pri otrocih od rane mladosti dalje*, izrecno je poudarjeno *spodbujanje domišljije*

⁷ Andra Žnidar: Strokovna ureditev knjig v mladinskih knjižnicah. Knjižnica 5(1961)1–4, str. 74–83.

*in ustvarjalnosti pri otrocih in mladini, ne glede na starost sta pomembni še naslednji: podpiranje individualnega in lastnega ter seveda tudi formalnega izobraževanja na vseh stopnjah ter pomoč pri razvijanju informacijske pismenosti in uveljavljanju veččin računalniškega opismenjevanja.*⁸

Želimo, da bi bilo iz zbornika razvidno, kako je Mariborska knjižnica uveljavljala načela iz *Manifestov* in kako je uresničevala temeljne naloge pri delu z otroki, koliko in kako je s svojo Službo za mlade bralce, s svojimi tremi pionirskimi knjižnicami in pionirskimi oddelki v vseh svojih enotah ter z revijo *Otrok in knjiga* prispevala k razvoju mladinskega knjižničarstva in kako je pospeševala dejavnosti za otroke v obdobju med letoma 1970 in 2003. A najprej se je treba ozreti na začetke mladinskega knjižničarstva v Mariboru ter predstaviti prvo pionirsko knjižnico, na katero se navezuje vse nadaljnje dogajanje.

Prva pionirska knjižnica v Mariboru

Predzgodba

Zanimanje za to knjižnico se je začelo leta 1973, ko je Mariborska knjižnica odpirala nove prostore za pionirsko knjižnico na Rotovškem trgu 6 in se je ob tej priložnosti v dnevniku *Večer* pojavil članek z naslovom *Kako so pred dvajsetimi leti ustanovili pionirsko knjižnico*.

Besedilo je vzbudilo v knjižnici izjemno pozornost. Ker je prvi vir in izhodišče za nadaljnje raziskovanje, bomo iz članka ponatisnili pripoved Vide Rudolf o izvornem in nenavadnem začetku pionirske knjižnice: *Zvezna pionirska organizacija v Beogradu je tedaj [1952] razpisala nagrado za tekmovanje pionirjev s prav zanimivo tekmovalno nalogo. Pionirji naj bi po enem izmed njim namenjenih knjižnih del napravili nekaj ustreznega in podobnega v času počitnic. Dogovorili smo se, da bodo pionirji Maribora na Pagu napravili podvig po znani avanturistični zgodbi o slovitim Kon Tikiju. Na otoku Pagu so pionirji napravili*

⁸ UNESCO. Manifest o splošnih knjižnicah : 1994. Knjižničarske novice 5(1995)3. Priloga, str. 1-3.

pravi splav. Na jadro tega splava je danes že pokojni akademski slikar in profesor Branko Zinauer narisal ustrezen emblem. Pionirji so napravili splav iz debel in z njim potovali sem ter tja ter izvajali kulturni spored, sestavljen iz pripovedi v knjigi o Kon Tikiju.

Akcija mariborskih pionirjev je bila odlično ocenjena in zvezna pionirska organizacija v Beogradu jim je prisodila prvo nagrado v znesku 150,00 dinarjev, kar je bila za tedanje čase izredno visoka denarna nagrada. Z nestorjem pionirskega knjižničarstva v Mariboru Janom Baukartom sva predlagala, naj bi ta denar uporabili za organiziranje prve povojne pionirske knjižnice v Mariboru. Predlog je bil sprejet. Pred dobrimi dvajsetimi leti je knjižnica v prvih prostorih na Partizanski cesti že dobila svoje prve člane in bralce. Za akcijo mariborskih pionirjev je zvedel tudi nestor slovenskih likovnih umetnikov iz Ljubljane, ki je te dni slavil devetdeseti rojstni dan, in je pionirski knjižnici poklonil eno izmed svojih likovnih storitev v olju.⁹

(Sliko je podaril Maksim Gaspari, evidentirana je v primopredajnem zapisniku leta 1960.)

Bilo je vznemirljivo in hkrati izzivalno. Še posebej zato, ker smo skoraj v isti sapi ob selitvi gradiva z Rotovškega trga 2 v nove prostore našli kup starih knjig in med njimi dve – Frana Erjavca *Pod grajskim jarmom* z letnico 1930 in vezan *Pionirski list* 1950 – z vtisnjenim okroglim žigom, v njem na obodu napis Zveza prijateljev mladine Maribor, na sredini vodoravno Pionirska knjižnica.

Knjižica Frana Erjavca je izšla pri Mladinski matici, ki je pred vojno izdajala mladinski list *Naš rod* in redno letno zbirko knjig (Knjižnica Mladinske matice).¹⁰ Osebno me je ta knjiga ganila iz dveh razlogov. Spomnila me je na začetke mojega branja v osnovni šoli in kako sem bila žalostna, ker sem knjige Mladinske matice nasilno izgubila, ko so nas Nemci leta 1941 pregnali iz Maribora. Leta 1973 pa je ta knjižica dobila simbolni pomen: preživela je vojno, izkazala svojo trdoživost in postala tenka vez s preteklostjo ter hkrati zanesljiva priča o obstoju pionirske knjižnice v Mariboru.

Zavedeli smo se, da bo treba to knjižnico podrobneje spoznati in se potruditi, da najdemo o njej av-

⁹ B.P.: Zmaga pionirjev – začetni kapital : kako so pred 20 leti ustanovili pionirsko knjižnico. Večer, 13. februarja 1973, str. 9.

¹⁰ Slovenski mladinski tisk. (Ob 50-letnici Mladinske matice). Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1977.

tentično gradivo. Zastavili smo si zanimivo nalogo, a kakor je bilo v knjižnici vedno premalo osebja za številne dejavnosti, je dolgo čakala na izvedbo, pravzaprav predolgo, da bi mogli nekdanj sodelujoče še povprašati o tem in onem. Krog intervjuvancev, ki bi lahko nedvoumno obudili spomine, se je s časom zelo zožil. Globoke so plasti pozabe, ki so se naložile v petdesetih letih, potrpežljivo je bilo potrebno iz njih izbežati, kar se je še dalo, in iz drobcev sestaviti mozaično podobo preteklega dogajanja. Začetek in razvoj prve samostojne pionirske knjižnice je šibko dokumentiran, zato rekonstrukcija sloni na rahlem tkivu spominov, pričevanj in izjav ter na skupih pisnih virih.

Pot do podatkov

Šele leta 1979 smo se sestali z Vido Rudolf in dobili precej pojasnil, a ostalo je še veliko nedorečenega.

Sočasno sem nagovorila Vasjo Sterléta, bibliotekarja v Univerzitetni knjižnici Maribor, da bi mi kaj več povedal o svojem dedu Janu Baukartu, ki mu je kot deček pomagal pri nekaterih opravilih v knjižnici. Zvedela sem le nekaj podrobnosti, ki jih bom navedla na ustreznih mestih. Žal ni napisal spominov, kakor sem mu predlagala, mlad je umrl leta 1990.

Ko smo leta 1999 pripravljali zbornik Mariborske knjižnice, smo Vidi Rudolf zastavili dodatna vprašanja, nanje je pisno odgovorila, podlaga za nadaljnje raziskovanje je postala trdnejša, a to za obsežnejši prispevek še ni zadoščalo. V zborniku smo objavili le kratek zapis in z obžalovanjem sporočili, da ostaja nadaljnje zbiranje gradiva še vedno naša dolžnost.

Nova spodbuda je postala bližajoča se petdesetletnica prve pionirske knjižnice. Leta 2003 smo se temeljiteje lotili iskanja odgovorov na vprašanja, kako je knjižnica nastala, kdo jo je ustanovil, kdaj so jo odprli, kdo jo je vodil, kje natančno je imela svoje prostore, kako je bila opremljena, kako je poslovala, kaj se je v njej dogajalo in še marsikaj.

Za strnjen in celovit prikaz je bilo potrebno opraviti kar veliko dodatnega dela: brskati v Pokrajinskem arhivu in v domoznanskem oddelku Univerzitetne knjižnice Maribor, listati po takratnem časopisu (*Pio-*

Žig prve Pionirske knjižnice v Mariboru v knjigi Frana Erjavca *Pod grajskim jarmom*.

KAZALO.		Stran
Predgovor		5
I. V stari in novi domovini		7
1. Pod svobodnim solncem		7
2. V novo domovino		8
3. Z mečem in plugom		9
4. Staroslovenski kmet		12
II. Slovenec tlačan in podložnik		13
1. Pod tujimi gospodarji		13
2. Plemstvo in gradovi		15
3. Pod grajskimi zidovi		20
4. Srednjevska slovenska vas		29
III. V boju za staro pravdo		40
1. Pod avstrijskim orlom		40
2. Turski navali		44
3. Pod valptovim bičem		52
4. Za staro pravdo		61
5. Sredi podložnikov in upornikov		71
IV. Svoboden kmet — temelj države		83
1. Cesarica Marija Terezija in njen sin		83
2. Francozi in Ilirija		93
3. Poslednji rod podložnikov in tlačanov		98

Darja Kramberger in Maja Logar v uredništvu *Večera* pri dogovoru za članek (foto Janko Rath, 2003).

nir, *Pionirski list*, *Mlada pota*, *Mladi svet*, *Prosvetni delavec*), kar je bilo koristno za obujanje duha časa, nekaj tudi uporabno, čeprav o knjižnici ni bilo neposrednih zapisov. Največ smo našli v *Večeru* in njegovem predhodniku *Vestniku*. V arhivih Zveze prijateljev mladine Maribor in ZPM Slovenije ni nobenega sledu o knjižnici.

Med vsemi zbranimi drobci ima trdno veljavo v arhivu Mariborske knjižnice ohranjeni zapisnik iz leta 1960, ko je Pionirsko knjižnico prevzela v last Mestna knjižnica Maribor Center. Na ta edini avtentični dokument se uspešno opiramo in iz njega bomo sprotno navajali ustrezne podatke, v celoti pa ga bomo predstavili na koncu poglavja.

Pravo izrazitost je nabrano gradivo dobilo v povezavi z osebnimi ustnimi in pisnimi pričevanji. Pomembno so nam pri tem ob Vidi Rudolf pomagali profesorica Alenka Glazer, ki je bila kolegica Jana Baukarta na Klasični gimnaziji v Mariboru in jo je z njim povezovalo tudi ukvarjanje z mladinsko književnostjo, Zora Ilich-Šlebinger, knjižničarka v Študijski knjižnici, kolega iz Pionirske knjižnice Ljubljana Martina Šircelj in Franček Bohanec ter Jasna Korošec, vnukinja Jana Baukarta. Imena vseh drugih, ki so pripomogli, da smo skupno sestavili podobo knjižnice, bom navajala sproti v besedilu. Prav vsem se prisrčno zahvaljujem za sodelovanje.

V letu 2003 smo se obrnili na javnost, da bi našli bivše obiskovalce knjižnice, objavili smo vprašalnik v *Večeru*,¹¹ na radiu in na domači spletni strani Mariborske knjižnice. Odziva je bilo malo, kajti takratni otroci so odrasli, njihov spomin je zbledel, zato smo bili posebej veseli vsaj teh nekaj izjav: oglasile so se tri knjižničarke in novinarka ter še danes vneta obiskovalka knjižnice.

Verjetno bi nam lahko kdo še kaj dodal, pa zanj ne vemo, in obratno: krog vprašanih je bil še mnogo širši, a brez rezultatov.

Zametki knjižnične dejavnosti

Pripoved o mladinski knjižnici moramo začeti pri koncu druge svetovne vojne.

¹¹ Zlatka Rashid: Mariborčane prosijo za pomoč: Pionirska knjižnica praznuje letos 50 let. *Večer*, 18. januarja 2003, str. 17.

V Mariboru, izčrpanem od vojne, v ruševinah od silovitih bombnih napadov, se je takoj po osvoboditvi začela akcija za reševanje slovenskih knjig, ki so se ohranile kljub okupatorjevemu požiganju in uničevanju. Veliko jih je bilo nakopičenih v Narodnem domu, kjer je ekipa urejala in čistila knjige.¹² Po mestnih četrtih so za bralce vseh starosti ustanavljali knjižnice.

Po letih zatajevanja in preganjanja slovenščine je bilo treba zlasti mladini dati na razpolago knjige v materinščini. V ta namen so tudi v pionirskem domu leta 1946 uredili knjižnico za otroke. Da je bila to prva knjižnica za otroke, mi je ponosno zagotavljala profesorica Vikica Knez. Pionirski dom je imel takrat prostore v Jurčičevi ulici št. 5 v prvem nadstropju nad tedanjo trgovino Železnina, dejavnosti za otroke so vodili dijaki mariborskega učiteljišča. Spomine profesorice Vikice Knez dopolnjuje zapis v *Vestniku*, v njem je med drugim navedeno: *Dom obsega veliko delovno sobo, čitalnico, knjižnico /.../ Čitalni krožek ima v knjižnici na razpolago 650 knjig /.../ Vsak torek in petek je odprta knjižnica /.../ Vsi pionirji bodo imeli pravico do izposojevanja knjig.*¹³

Pionirski dom se je moral večkrat seliti, nazadnje je pristal v stavbi na vogalu Prešernove ulice in Partizanske ceste, okrog leta 1949 je ugasnil in knjige so razdelili okoliškimi šolam.¹⁴

Ta prva, a nesamostojna knjižnica ni postala podlaga za nadaljnji razvoj mladinskega knjižničarstva. Potrebne so bile temeljitejše pobude in novi impulzi.

Prva samostojna mladinska knjižnica

Konec štiridesetih in v začetku petdesetih let so v Mariboru delovala prizadevna in dobro organizirana društva prijateljev mladine, v časniku *Vestnik* je najti številna sporočila o njihovem delovanju. In leta 1952 je bilo zapisano, da ima Društvo prijateljev mladine v Mariboru poseben odbor za pionirsko knjižnico, *ki jo že urejajo.*¹⁵

Naslednja sled v zvezi s knjižnico je z začetka leta 1953. Marca tega leta so se starešinski sveti pri Zvezi pionirjev Slovenije združili z društvi prijateljev mladine v enotno organizacijo Zvezo prijateljev mladine

¹² Ivanka Žmavc-Baran: Mariborska študijska knjižnica iz razpada v prenovo. *Knjižnica* 19(1975)1/4, str. 11–29.

¹³ Zora: Centralni dom mariborskih pionirjev. *Vestnik*, 28. junija 1946, str. 3.

¹⁴ Po pripovedi Zore Tomič, ki je takrat v Mariboru vodila Zvezo pionirjev, je Pionirski dom nastal že leta 1945, najprej je bil v Tomšičevem drevoredu, nato v stavbi na Miklošičevi ulici (tam je bil sedež Pedagoškega društva), najdlje je bil v Jurčičevi ulici in končno v stavbi na vogalu Prešernove ulice in Partizanske ceste (leta 1950 je v njej dobila prostore Študijska knjižnica).

¹⁵ -Č: Mariborske žene mnogo pomagajo Društvu prijateljev mladine. (Načrta društva v Mariboru). *Vestnik*, 11. marca 1952, str. 2.

Slovenije. Na ustanovnem občnem zboru 1. marca 1953 v Ljubljani je bil glavni govornik Gustav Šilih, odlični pedagog in organizator, podpredsednik Občinske Zveze prijateljev mladine Maribor. Predstavil je plodno in uspešno dejavnost mariborskih društev prijateljev mladine in ponosno je poročal o Vzgojni svetovalnici, ki je kot prva tovrstna ustanova nastala v Mariboru leta 1952. V tipkopisu svojega govora,¹⁶ hrani ga Univerzitetna knjižnica Maribor, je na robu z roko pripisal *Mlad. knjižnica*. Verjetno je omenil prizadevanja zanjo, ustanovljena pa še ni bila, sicer bi tudi o njej podrobneje spregovoril.

Vendar pa se je leta 1953 začelo premikati v prid knjižnici, pomembno vlogo je pri tem imela že omejenjena denarna nagrada pionirjem iz Maribora za domiselni počitniški program v letu 1952. Zasnovala ga je Vida Rudolf, predsednica Mestnega starešinskega sveta pri Zvezi pionirjev v Mariboru. Prav takrat je pri Mladinski knjigi v zbirki Knjižnica Sinjega galeba izšel prevod duhovitega dela *Kon Tiki in jaz*. Napisal in ilustriral ga je Erik Hesselberg, eden od šestih udeležencev znamenite ekspedicije na splavu Kon Tiki leta 1947. Knjiga je živo vabila k pustolovščinam, zato je Vida Rudolf po njenem zgledu izdelala načrt za potek počitnic, podrobno ga je morala opisati in predstaviti komisiji, ki je prišla iz Beograda. Pionirji iz Maribora so se odpravili na otok Pag.

*Vsak dan (3 tedne) smo pri jutranjem zboru obdelali določeno poglavje iz Kon Tikija in se seznanjali z geograf. in zgod. podrobnostmi tega potovanja, imeli smo splav in z njim vsak dan pluli. Zinauer jim je približeval slikovne simbole in kulture.*¹⁷

Marca 1953 je Vida Rudolf postala predsednica Občinske ZPM v Mariboru. Predlagala je, da bi denarno nagrado v celoti namenili za nakup knjig in s tem pospešili nastanek knjižnice za otroke ter omogočili začetek njenega poslovanja. Po njenem pričevanju naj bi knjižnica odprla vrata proti koncu leta 1953, domnevno povezano s prireditvami ob novoletni jelki. Začetek je bil po vsej verjetnosti skromen, zato tudi ne posebno odmeven, a glede na prizadevanja je mogoče šteti leto 1953 za začetek mladinskega knjižničarstva v Mariboru.

¹⁶ Tipkopis Šilihovega govora v rokopisnem oddelku UKM: Gustav Šilih MS 782-II/14 Predavanja in referati: Oblike dela s starši in ostalimi, ki delajo z mladino. (Referat na ustanovnem občnem zboru »Zveze prijateljev mladine« dne 1. III. 1953 v Ljubljani).

¹⁷ Iz zapisa Vide Rudolf 8. junija 1999.

Knjižnico je od njene ustanovitve do leta 1963 vodil Jan Baukart (1889–1974), pedagog, prosvetni in kulturni delavec, pisatelj. Leta 1952 se je iz Ljutomera preselil v Maribor in je 1. novembra začel poučevati na Klasični gimnaziji. Ukvarjal se je z mladinsko književnostjo, prevajal je mladinske knjige in sam napisal mladinsko delo *Marko Senjanin* (1920). Posvečal se je problematiki otrokovega odnosa do knjige in vzgoje h knjigi. Že februarja 1953 je o tej tematiki predaval na tečaju za starše v Mariboru.¹⁸ Leta 1954 je izšla njegova knjiga *Otrok in knjiga*, prvo knjižno delo na Slovenskem s tovrstno tematiko. Naslovnico krasi fotografija njegovega vnuka Vasje.¹⁹

Tako naravnan je prevzel vodenje Pionirske knjižnice in v letu 1953 že kupoval knjige zanjo, kot je navedla Vida Rudolf. Delo v knjižnici je usklajeval z delom v šoli. Ko je 31. avgusta 1957 nehal poučevati na Klasični gimnaziji, je bil redno zaposlen v Pionirski knjižnici. Ob njegovi 70-letnici leta 1959 so zapisali: *Ravnatelj J. Baukarta pogosto srečamo. Pravkar hiti na sejo ali sestanek, dopoldne v pionirsko knjižnico, v Klub prosvetnih delavcev ali pa ubira pot do Vzgojne svetovalnice, kjer navaja mladino na racionalno učenje.*²⁰

Delo v Vzgojni svetovalnici ga je nadvse privlačilo, o njej so v njegovi zapuščini zanimivi zapisi, povezovala pa ga je tudi s prijateljem Gustavom Šilihom.

Za svojo vsestransko dejavnost je 28. novembra 1968 prejel nagrado mesta Maribora za kulturo. Utemeljitev ob podelitvi prevzemamo iz časopisnega poročila: *Jan Baukart, ki bo v kratkem slavil 80-letnico, je svoje kulturno in družbeno delo posvetil najprej Ljutomeru in njegovemu okolišju, nato pa Mariboru. V našem mestu so njegove organizatorične sposobnosti posebno koristile zvezi kulturnih delavcev in poglobljenemu vsebinskemu razmahu kluba prosvetnih delavcev. Zlasti pa se je kulturno organizatorično izkazal z ustanovitvijo pionirske knjižnice, ki ji je postavil trdne temelje. S tem je Mariboru ustvaril pomembno ustanovo, ki oblikuje naš mladi rod. Nagrada je Janu Baukartu namenjena za njegovo kulturno organizatorično delo, čeprav s priznanjem vrednotimo tudi njegovo pedagoško, prevajalsko in pisateljsko ustvarjanje.*²¹

¹⁸ Tečaj za starše in vzgojitelje v Mariboru. Večer, 8./9. januarja 1953, str. 5. V seznamu je najavljeno za 26. februar predavanje Jana Baukarta *Otrok in knjiga*.

¹⁹ Jan Baukart: *Otrok in knjiga*. Maribor: Založba Obzorja, 1954. (Knjižnica za starše, III).

Da je na naslovnici fotografija njegovega vnuka, sta me informirali Alenka Glazer in Baukartova vnukinja Jasna Korošec.

²⁰ -er-: Ob 70-letnem jubileju pedagoga Jana Baukarta. Večer, 12. decembra 1959, str. 4.

²¹ Nagrajenci mesta Maribora za kulturo. Večer, 4. decembra 1968, str. 10.

²² Oseбно vem, da si je Jan Baukart aprila 1955 ogledal police v Pionirski knjižnici Ljubljana, v kateri sem takrat začasno pomagala inventarizirati knjige. Kot Mariborčanki so mi kolegice povedale, da je prišel na obisk ravnatelj Pionirske knjižnice v Mariboru. To se mi je zapičilo v spomin, ker me je knjižničarstvo zanimalo, a sem po vrnitvi v Maribor poučevala na srednji šoli in s knjižnico takrat nisem imela nobenih stikov.

Zagotovo mu je Mestna knjižnica ob tej priložnosti čestitala, zato ji je pisal 8. decembra 1968: *Prav toplo se zahvalim za Vaše čestitke. K časniškim člankom pa pripomnim, da nisem ustanovil pionirske knjižnice, pač pa dvakrat uredil in petkrat preselil. / S tov. pozdravi / Jan Baukart.*

Te z roko napisane vrstice so njegov edini znani zapis v zvezi s pionirsko knjižnico in se je ohranil v arhivu Mariborske knjižnice. Baukartov vnuk Vasja je potrdil, da sta z dedkom knjige večkrat selila, neko vmesno obdobje sta jih začasno celo zložila na balkonu dedkovega stanovanja.

Baukartov zapis je primerno izhodišče za obravnavo prostorske problematike te pionirske knjižnice.

Svoj prvi prostor je po navedbi Vide Rudolf dobila v stavbi Zadružnega doma na Partizanski cesti 6. Te lokacije se spominja tudi Zora Ilich, ki je bila knjižničarka v Študijski knjižnici Maribor. Po vsej verjetnosti je delovala tam v letu 1954, morda je sledilo obdobje, ko so ostali celo brez prostora in so knjige začasno kam prelagali, kot piše Jan Baukart. Ali se je v letu 1955 preselila v stavbo na Partizanski cesti 8, lahko zgolj sklepamo iz podatka v že omenjenem zapisniku, v katerem je navedeno, da je knjižnica decembra 1955 dobila novo pohištvo. Po vsej verjetnosti je bilo izdelano po načrtih, prilagojenih prostoru.²² Knjižnica je zatrdno delovala na Partizanski cesti 8 od leta 1956 do svoje naslednje selitve leta 1963, o čemer bo govora v naslednjem poglavju.

*Prav toplo se zahvalim
za Vaše čestitke. K časniškim
člankom pa pripomnim, da nisem
ustanovil pionirske knjižnice,
pač pa dvakrat uredil in pet,
krat preselil.*

*S tov. pozdravi
#12.68. Jan Baukart.*

Da tudi na tej lokaciji razmere za knjižnično dejavnost niso bile najboljše, je videti iz dopisa Mestne javne knjižnice ravnatelju Študijske knjižnice Janku Glazerju z dne 10. novembra 1958. Mestna javna knjižnica je dala pobudo za gradnjo Izobraževalnega centra, ker *vrsto prosvetnih ustanov v Mariboru že dalje časa tare problem premajhnih in neprimernih prostorov*. V tem centru bi dobili svoje nove, primerne prostore: *Mestna javna knjižnica, Pionirska knjižnica, Ljudska univerza, jezikovni tečaji za odrasle in Študijska knjižnica*. Ustanovljen je bil iniciativni odbor, v katerega je bil imenovan tudi Janko Glazer in s tem dopisom so ga vabili na prvo sejo.²³ Žal je ostalo samo pri dobri nameri.

V knjižnici je nekaj časa delala tudi Karla Vuk. O njej je bilo žal mogoče zbrati le nekaj podatkov. Bila je učiteljica, od junija 1945 do marca 1947 je bila zaposlena v Študijski knjižnici Maribor kot knjižničarka, sodelovala je med drugim pri urejanju knjig, ki so jih reševali v Narodnem domu. Njeno zaposlitev v pionirski knjižnici lahko časovno umestimo v čas med 1955 in 1957. Poznali sta jo Alenka Glazer in Zora Ilich, takratni obiskovalki knjižnice (Ana Marija Petančič in Marija Keglevič) se je spominjata po njeni ljubeznivosti in prijaznem svetovanju pri izbiri knjig.

Ohranila sta se dva drobna podatka, ki nas na rahlo povezujeta z njo. Ko smo načrtno prelistavali tudi knjige vtisov z vpisi obiskovalcev naših prireditev, smo odkrili njen podpis ob otvoritvi knjižnice februarja

²³ Dokument hrani v družinskem arhivu Glazerjeva hčerka profesorica Alenka Glazer, ki je ljubeznivo izročila v rabo njegovo preslikavo.

Prva Pionirska knjižnica v Mariboru v pritličju dvonadstropne stavbe levo od Zadrúžnega doma od 1956 do 1963 (foto Dragiša Modrinjak, 1960).

1973 na Rotovškem trgu 6. Presunilo nas je prepozno spoznanje, da je bila med nami in da jo je dejavnost pionirske knjižnice še vedno zanimala. Nismo je poznali, ni se nam predstavila. Zamujena je bila lepa priložnost, da bi se takrat z njo pogovorili o njenem delu v Pionirski knjižnici.

V zapuščini Jana Baukarta je shranjena njena čestitka iz maja 1964, voščila mu je k petdesetletnici njegove poroke in ta drobna pozornost kaže, da sta v knjižnici prijazno sodelovala.

O poslovanju in dejavnostih knjižnice si je bilo mogoče ustvariti zgolj obrisno podobo. Izhajamo iz pripovedovanja Vide Rudolf ter dopolnjujemo s spomini takratnih mladih obiskovalcev, ki se vsi nanašajo na čas od 1956 naprej.

Knjižnica je začela delovati v slabih razmerah. Najprej je poslovala po pultnem sistemu, knjige so bile postavljene na temnih, visokih policah. Sprva niso bile niti inventarizirane. Otroci so si knjige izbirali po kartoteki, ki je bila v zabojčku, knjižničarka pa je knjige prinašala s polic.²⁴

Do pomembne spremembe je prišlo konec leta 1955, ko je knjižnica uvedla prosti pristop do knjig po zgledu Pionirske knjižnice Ljubljana. Urejena je bila tudi čitalnica, mladim obiskovalcem so se posebno vtisnili v spomin mizice s ploskvami v raznih barvah in stolčki različnih višin, taki, kot so jih takrat imeli tudi v šolah.

Jan Baukart je ustvaril svoj postavitveni sistem knjižnega gradiva, Vasja Sterlé se je spominjal, da je bilo razvrščeno v 12 skupin. Obdelava knjig ni potekala strogo po knjižničarskih pravilih. Iz zapisnika leta 1960 povzemamo, da je imela knjižnica vpisno knjigo izposojevalcev, tri sezname knjig po avtorjih in tri sezname knjig po naslovih.

Prihajal je na pogovore v Pionirsko knjižnico Ljubljana, vendar so se razhajali v pogledih na delo z otroki, Baukart je dajal večji poudarek didaktičnosti, v Ljubljani pa so bili bolj naravnani na estetsko vzgojo.

Razne oblike dela z mladimi bralci, ki so bile v Ljubljani že utečene, v Mariboru niso postale redna dejavnost. Občasno so potekale v knjižnici prireditve, ki so bile v glavnem ob sobotah. Program so bogati-

²⁴ Pričevanje Marije Keglevič in Vide Rudolf.

li prostovoljci, pravlјice so pripovedovali gledališki igralci (med njimi Milena Godina), sodelovali so likovni umetniki (Bojan Golija) in glasbeniki (Janja Baukart). Bilo je tudi nekaj srečanј s pisatelji (France Bevk, Tone Seliškar). Delavska univerza je za otroke prirejala tečajе nemščine in angleščine, ki so potekali v knjižnici zunaj odpiralnega časa.

Knjižnica je bila najprej odprta trikrat na teden popoldne, pozneje, ko je v njej delala tudi Karla Vuk, pa tudi trikrat dopoldne. Po odhodu Karle Vuk (verjetno jeseni 1957, ko je Jan Baukart prenehal poučevati) je bila knjižnica odprta deljeno nekaj dopoldne in nekaj popoldne.

Knjige za Pionirsko knjižnico so vezali in popravljali v politehnični delavnici na 5. nižji gimnaziji v okviru tehničnega pouka pod vodstvom Branka Zinauerja, slikarja in likovnega pedagoga.

Za branje v počitniških kolonijah Zveze prijateljev mladine Maribor je knjižnica dajala na razpolago kolekcije knjig, tako so leta 1959 za kolonijo v Puli pripravili 150 knjig.²⁵

Še nekaj poudarkov iz spominov takratnih obiskovalcev na knjižnico.

Marija Keglevič je obiskovala knjižnico od leta 1955 naprej, Dragica Goljat, Ana Marija Petančič in Zlatka Rashid od leta 1956 dalje. Dragica Goljat je zapisala, da so lahko knjige sami iskali po policah.

²⁵ Pričevanje Vasje Sterleta.

Jan Baukart med mladimi bralci v prvi Pionirski knjižnici leta 1958 (fotoarhiv Mariborske knjižnice).

Ana Marija Petančič in Marija Keglevič se spominjata poleg Jana Baukarta tudi knjižničarke. Petančičeva je hodila v knjižnico tudi na tečaj angleščine. Ravnateljica Univerzitetne knjižnice Maribor dr. Irena Sapač je svoj odnos do knjig in knjižnice brusila v Pionirski knjižnici v letih 1957 do 1960. Nazorno je opisala knjižnični prostor na Partizanski cesti 8. Jana Baukarta se spominja kot natančnega in strogega človeka, ki ji je s svojo doslednostjo privzgojil pravilno in spoštljivo ravnanje s knjigami.

Poseben odnos do Pionirske knjižnice je imela Baukartova vnukinja Jasna Korošec. Redno je zahajala vanjo od leta 1959 dalje. Bila je še majhna, ko je začela hoditi v knjižnico k dedku, ki ga je občudovala, sedela je ob njem pri pultu ali si ogledovala slikanice ter čakala, da bosta ob koncu njegovega dela skupaj odšla domov. Knjižnico je doživljala nadvse domačnostno, spominja se koticica s slikanicami, lepega pohištva, topline velike peči, prijetnega vzdušja in tega, da je Jan Baukart sam opravljal vsa knjižnična dela.

Novinarica Zlatka Rashid je takole ubesedila svoje doživetje knjižnice: *V začetku petdesetih let dvajsetega stoletja, le nekaj let po vojni, je bilo težko najti kakšno*

Samostojna izbira knjig v Pionirski knjižnici na Partizanski cesti 8 (fotoarhiv Večera, 1958).

knjigo za dveletno deklico! Potem pa se je le zgodilo. Mama in ata sta prišla domov z mojo prvo knjigo! To so pesmi Anice Černejeve, ki jih še danes čuvam kot dragocen zaklad. Cele dneve sem lahko buljila vanjo in »čitala«, saj sem si pesmice takoj, ko sta mi jih prebrala, zapomnila. Ampak hotela sem še več knjig. Odrasli so hodili v knjižnico in tudi jaz sem hotela tisto izkaznico in knjigo, ki jo lahko za nekaj časa nesem domov. »Kdaj se bom pa jaz lahko vpisala v knjižnico?!« sem spraševala očeta in s pomočjo knjižničarke v Mestni knjižnici mi je povedal, da se bom lahko vpisala v Pionirsko knjižnico, čez cesto, na Partizanski 8. Toda kdaj? Kako sem bila neučakana! Z očetom sva takoj drugi dan odšla tja in doživela sem eno največjih razočaranj v svojem življenju. Vse okoli mene so bile knjige samo za otroke, meni pa so rekli, da se lahko v knjižnico vpišem šele takrat, ko bom začela hoditi v šolo! Zdaj sem komaj čakala, da odkorakam v hram učenosti. In ko je tisti moj prvi šolski dan končno prišel, sem bila vsa na trnju! V šoli mi je bilo všeč, samo še bolj kot prvo pravo srečanje z njo sem čakala, da pride oče pome in da izpolni obljubo: takoj, ko bom šla prvi dan v šolo, me bo odpeljal v Pionirsko knjižnico, kjer me bodo vpisali med bralce in kjer bom dobila svojo izkaznico! Potem pa bo ves tisti svet pravljič, zgodb in skrivnosti moj! Za vselej!

In tako je tudi bilo in tako tudi je! Pionirska knjižnica pa mi ostaja v spominu kot čarobni kotiček mojega mesta, kamor sem hodila po zgodbe in znanje kot k čudežnemu izviru.

Pionirsko knjižnico je v začetku leta 1960 iz okrilja Zveze prijateljev mladine prevzela v last Mestna knjižnica Maribor Center (po odločbi OBLO Maribor Center št. 021-Pi/1-2 z dne 4. februarja 1960) in postala je njen pionirski oddelek. Prezemni zapisnik je bil sklenjen in podpisan 27. februarja 1960. Podpisniki so bili za upravni odbor Mestne knjižnice Maribor Center Anton Fürst, za ZPM Zora Tomič, za upravni odbor Pionirske knjižnice Jan Baukart, za upravo Mestne knjižnice Martina Ivanuša.

Zapisnik vsebuje popis vsega imetja v štirih skupinah: 1. Pohištvo in oprema, 2. Pisarniški pribor, 3. Orodje in drugo, 4. Knjige in revije.

Iz vsebine povzemamo tiste podatke, ki dopolnjujejo oziroma potrjujejo podobo knjižnice, kakor smo jo doslej opisali. Pohišstvo je izdelalo podjetje Zvezda do 20. decembra 1955, in sicer naslednje kose: pisalno mizo, delovno mizo, 4 navadne stole, za čitalnico 6 pionirskih (= otroških) mizic in 24 pionirskih stolov, 8 knjižnih polic z nastavki, stojalo za cvetlice, zaboj za kurivo. Iz leta 1956 sta navedeni 2 peči. Prostor so lepšali trije pari pisanih zastorov, razen tega pa so imeli še 9 zastorov za zatemnitev, k temu spadajo še karnise in drug pribor ter več tekačev iz jute in polivinila. Oglasna deska in dve napisni tabli iz stekla. Sliki maršala Tita so delale družbo tri umetiške slike, dvema je avtor slikar Lajči Pandur, tretja pa je slika, ki jo je Maksim Gaspari podaril knjižnici ob njenem začetku leta 1953.

V zapisniku so knjižnično najpomembnejši tile podatki o stanju knjižnega fonda, o ureditvi in poslovanju knjižnice:

- 1 *Knjige in revije v 4.379 izvodih in vrednosti à 250.- = 1,094.750*
- 2 *Vpisna knjiga izposojevalcev*
- 3 *Seznami knjig po avtorjih 3*
- 4 *Seznami knjig po naslovih 3.*

Seznami se niso ohranili, tako vsebina in sestav knjižničnega fonda ostajata neznanca. Žal nam je, da ne obstoji več knjiga vpisanih izposojevalcev, zelo bi nam olajšala iskanje bivših obiskovalcev knjižnice.

Čitalniški kotiček v prvi Pionirski knjižnici na Partizanski cesti 8 leta 1958 (fotoarhiv Mariborske knjižnice).

Podoba, kakršno je bilo mogoče sestaviti, kaže, da se je Pionirska knjižnica v mestu uveljavila in postala pozornosti vredna ustanova. Njen položaj se je dovolj utrdil, da je s svojim obstojem postala prepoznavna podlaga za nadaljnji razvoj mladinskega knjižničarstva v Mariboru.

Pionirski oddelki 1963–1970

Pionirski oddelek Mestne knjižnice

Ne glede na novi status od leta 1960 je Pionirska knjižnica nespremenjeno delovala na Partizanski cesti 8 še do septembra 1963. Takrat se je morala izseliti, ker so stavbo porušili zaradi zgraditve magistralne ceste in novega mostu čez Dravo. Knjige in opremo Pionirske knjižnice so prenesli v prostore Mestne knjižnice, vendar oddelka niso mogli takoj urediti. Mestna knjižnica je namreč leta 1960 morala svoje prostore v stavbi na vogalu Partizanske ceste 7 in Prešernove ulice 1 odstopiti za prvo samopostrežno trgovino v Mariboru. Dodelili so ji prostore na Rotovškem trgu 2, zaradi pomanjkanja denarja pa jih je le postopoma preurejala in prilagajala za knjižnično dejavnost. Ko se je tam znašel še pionirski oddelek, so nastale težave in čakati je moral na ugodnejše čase. Poslovati je začel v pritličju desno od današnjega vhoda v stavbo, odprli so ga 8. februarja 1965 in ponujal je knjige v prostem pristopu. Mladih obiskovalcev je bilo veliko, prostor pa premajhen, zato v oddelku ni moglo biti hkrati več otrok, temveč so pogosto morali čakati na hodniku, da so prišli na vrsto.²⁶

V tistem času je pionirski oddelek vodila Dora Tribnik, 1. marca 1965 pa sta v knjižnici začeli delati Ljudmila Žaja in Erna Logar. Sočasno sta se za knjižničarsko delo oktobra tega leta usposabljali v Študijski knjižnici Maribor.²⁷ Po odhodu Dore Tribnik v pokoj leta 1966 je vodenje pionirskega oddelka prevzela Ljudmila Žaja.

Delo se še ni prav uteklo, ko je leta 1965 prišlo v Mestni knjižnici do usodnih posegov, ki so odločilno vplivali na nadaljnje delovanje pionirskega oddelka.

²⁶ Te lokacije se spominjajo Darko Šterbenk, Slavica Rampih, Igor Kramberger, knjižničarka Erna Logar, s katero sem dobila povezavo s pomočjo Gizele Forko.

²⁷ Letno poročilo Študijske knjižnice za leto 1965.

V začetku maja tega leta je posebna komisija, ki jo je imenovala občinska skupščina občine Maribor-Center, pregledala prostore na Rotovškem trgu 2 in določila, da se v stavbo vseli tudi Lutkovno gledališče.²⁸

Mestna knjižnica se je znašla v hudem precepu, začeli so se postopki za prostorske prerazporeditve. Lutkovno gledališče je takoj začelo pripravljati načrte za gradbeno adaptacijo. Študijska knjižnica Maribor, ki je takrat opravljala knjižnično mentorsko službo za občine mariborskega okraja, je nasprotovala škodljivim odločitvam in je zahtevala vrnitev prostorov Mestni knjižnici. Nastal je spor med Lutkovnim gledališčem in Mestno knjižnico, ki ga je reševalo sodišče. Mestno knjižnico je pred sodiščem zastopal Saša Tonejc, ki je prav v tem času postal njen upravnik. Sodišče je odločilo v prid Lutkovnemu gledališču. Nič niso pomagali ugovori Bruna Hartmana, ki je v letu 1965 postal ravnatelj Študijske knjižnice, in ne nasprotovanje posebne komisije, ki jo je imenovala skupščina občine Maribor za pregled dela v Mestni knjižnici. Komisija v sestavu Ančka Korže, voditeljica republiške matične službe v Ljubljani, Breda Filo, bibliotekarka v Študijski knjižnici Maribor in republiška nadzornica za ljudske knjižice, ter Vlado Novak, ravnatelj Študijske knjižnice v Celju, je v svojem poročilu poudarila, da bi utesnitev Mestne knjižnice že v sedanjih razmerah zaustavila ves nadaljnji razvoj ustanove.

Polemika se je nadaljevala vse do marca 1967. Takrat je svet za kulturo občine Maribor sprejel sklep, da naj se del prostorov Mestne knjižnice v Mariboru po načrtih, ki so že pripravljene, prilagodi za potrebe Lutkovnega gledališča.

Novinarica Marija Švajncer je v zvezi s tem sklepom v daljšem prispevku *Prostori so, prostorov ni* zapisala mnenja in stališča zagovornikov in nasprotnikov te odločitve, o sporu naj govorijo ljudje, ki so v njem prizadeti oziroma so jih sprožili. Tam beremo ogorčeno izjavo Bruna Hartmana: *Nesmiselno je preseliti pionirsko knjižnico v polovico manjše prostore, ko že v sedanjih ni dovolj prostora za primerne police in čitalnico.*²⁹

Pionirski oddelek so kljub ugovorom preselili v prvo nadstropje na vzhodno stran poslopja v prav takrat

²⁸ Danilo Vranc: *Kronika Lutkovnega gledališča KUD Jože Hermanko Maribor : 1949–1974*. Maribor: Zveza kulturnih društev, 1999.

²⁹ M.Š. [Marija Švajncer]: *Prostori so, prostorov ni*. Večer, 21. marca 1967, str. 8.

Pionirska knjižnica na Rotovškem trgu 2 (foto Saša Tonejc, 1970).

izpraznjene prostore občinske uprave za dohodke. Ti prostori so bili za dejavnost popolnoma neustrezni. Še v začetku leta 1968 je *Večer* poročal, da je utesnjenost pionirskega oddelka velika in da *izdajajo knjige skozi dve linici*, kar dokazuje, da so bili prisiljeni poslovati po pultnem sistemu.³⁰

Marija Švajncer je kritično spremljala dogajanje na Rotovškem trgu 2 in je o nerešenem vprašanju prostorov pred napovedano otvoritvijo Lutkovnega gledališča zapisala: *Težave lutkovnega gledališča, ki so pred letom razburile duhove v Mariboru, bodo tako za nekaj časa odpravljene, vendar vprašanje lutkovnega odra in mestne knjižnice s tem še ni dokončno rešeno.*³¹ Ko to prepisujem, je preteklo 36 let in še vedno lahko ponovimo novinarkin daljnovidni naslov *Prostori so, prostorov ni*. Kaj to pomeni za celotno knjižnico, bomo pokazali kasneje.

Gradbena adaptacija za Lutkovno gledališče je potekala od 1966 do 1968, uradno so ga odprli 8. februarja 1968. Še v tem letu je Lutkovno gledališče izpolnilo obveznost, ki mu je bila naložena ob delitvi prostorov, da s svojimi sredstvi poskrbi tudi za preureditev prostora za pionirsko knjižnico.

Dela so dejansko opravljali več tednov v počitniškem času, prenavo je usmerjal upravnik Mestne knjižnice Saša Tonejc. Odstranili so dve steni in tako

³⁰ M.Č. [Mirko Čepič]: Primeren prostor za mlade bralce : problem pionirske knjižnice je še vedno odprt. *Večer*, 27. marca 1968, str. 4.

³¹ M.Š. [Marija Švajncer]: Lutkovno gledališče bodo odprli 8. februarja. *Večer*, 27. decembra 1967, str. 8.

povečali prostornino, s tem je bila omogočena ponovna postavitve knjižničnega gradiva v prostem pristopu. Od 9. septembra 1968 je bila pionirska knjižnica znova na razpolago svojim uporabnikom, redno je bila odprta od 9. do 18. ure. Posodobitev je dobro vplivala na uporabnike.³²

V Mariboru je vzporedno s pionirskim oddelkom Mestne knjižnice, ki so ga, kot je videti, neuradno že imenovali pionirska knjižnica, od leta 1965 deloval še en pionirski oddelek, ki je dobil pomembno vlogo v nadaljnjem razvoju knjižničarstva za otroke v našem mestu.

Pionirski oddelek Delavske knjižnice

Delavska knjižnica se je leta 1951 preselila na Dvořakovo ulico 3 in se je uspešno razvijala, leta 1957 je celo veljala za najboljšo in najmočnejšo ljudsko knjižnico v Sloveniji zunaj Ljubljane. Tako je razumljivo, da je neodvisno od obstoječe Pionirske knjižnice začela snovati samostojen oddelek za mlade bralce. Aprila 1956 je knjižničarski svet Delavske knjižnice razpravljal o ustanovitvi mladinskega oddelka pri Delavski knjižnici, ki bi bil urejen na *moderen način po sistemu prostega pristopa*. Na vseh nadaljnjih sejah v letih 1956 in 1957 je bil ta oddelek predmet pogovora z vedno istim pripevom, da ni ustreznega prostora in ne sredstev za nabavo opreme. Trajalo je skoraj desetletje, da so zamisel lahko uresničili.

Leta 1965 si je Delavska knjižnica k obstoječemu prostoru pridobila dodatnega in 16. oktobra 1965 so odprli mladinski oddelek v okviru knjižnice z lastnim vhomom z Verstovškove ulice 4 (na levi strani hodnika). Vera Malenšek, ki je prevzela vodenje oddelka, se spominja notranje ureditve: *Za začetni knjižni fond je bil prostor dovolj velik, knjižne police so bile ob stenah in so omogočale prosti pristop, na sredi sta bili dve mizici in stolčki ter boks za slikanice*.

Ob Veri Malenšek sta delali v oddelku še Anka Kumer in Inge Vogme, ki sta bili delno zaposleni tudi v oddelku za odrasle bralce. Knjižnica je bila dnevno odprta od 9. do 18. ure, razen srede, ter ob sobotah od 9. do 12. ure. Pedagoškega dela z otroki pred zdru-

³² B.P.: Pionirska knjižnica obratuje že neprekinjeno. Večer, 9. septembra 1968.

žitvijo v Mariborsko knjižnico ni bilo, predvidevali so sicer zaposlitev še enega delavca za delo z mladino, a brez uspeha. V okviru matične službe, ki jo je do leta 1967 opravljala Delavska knjižnica za občine Maribor-Tabor, Maribor-Tezno in Slovenska Bistrica, se je povezava s šolskimi knjižnicami omejevala na pomoč pri urejanju knjižnih fondov.

Oba pionirska oddelka nista mogla polno zaživeti, ker je bilo celotno stanje splošnih knjižnic šibko.

Ko je leta 1967 Študijska knjižnica od Skupščine občine Maribor sprejela nalogo, da opravlja matično službo za takrat nastalo enotno občino Maribor, je sistematično pregledala stanje v vseh vrstah knjižnic na svojem območju in v svoji analizi poudarila, da zlasti zaostaja knjižnična dejavnost za otroke. Zlata Kert, matičarka v Študijski knjižnici Maribor, je v zapisniku 2. sestanka predstavnikov Mestne, Delavske in Študijske knjižnice 21. junija 1968 zapisala, da sta *pionirska oddelka obeh knjižnic skromna*. Poleg okrnjenih prostorov v pionirskem oddelku Mestne knjižnice je bilo v obeh zlasti zaskrbljujoče stanje knjižnega fonda, šibak je bil dotok novih knjig, prevladovalo je število obrabljenih knjig in niso imeli periodičnega tiska za otroke.

Porazno pomanjkanje knjižnega gradiva se je izrazito pokazalo, odkar je bila leta 1967 v Mariboru ustanovljena Prežihova bralna značka in so otroci začeli oblegati knjižnico. Marija Švajncer je opisala težavno stanje v pionirski knjižnici v članku *Premajhen prostor in premalo novih knjig* ter med drugim navedla mnenje vodje Ljudmile Žaja: *Učenci osnovnih šol mnogo berejo za bralno značko, zato je ta oblika dela z mladino velikega pomena za vzgojo in samoizobraževanje mladine.*³³

V knjižničarskih vrstah in tudi na širši ravni je dozorevalo spoznanje, da je v Mariboru nujno potrebna korenita preobrazba knjižničarstva in da je treba prednostno dati novo vsebino knjižnicam za otroke.

Na poti k novi organiziranosti

Po opravljeni analizi stanja splošnega knjižničarstva v Mariboru, ne samo mladinskega, in preudarku, da je *za razvoj knjižničarstva v novi upravno-politični*

³³ M.Š. [Marija Švajncer]: Premajhen prostor in premalo novih knjig. Večer, 5. avgusta 1969, str. 8.

tvorbi treba močnih strokovnih impulzov in organizacijskih zamisli, je matična služba v Študijski knjižnici pripravila daljnosežno akcijo za reorganizacijo dotedanje mreže ljudskih knjižnic. Izhajala je iz naslednjih ugotovitev in stališč:

1. občina Maribor je celota, ki zahteva enovit in skladen razvoj na vseh področjih družbenih dejavnosti – torej tudi enoten sistem kulturno-izobraževalnih ustanov, kot so knjižnice,
2. stanje knjižnih fondov, nabave novega knjižnega gradiva, izposoje in članstva v knjižnicah mariborskega območja kaže, da so globoko pod osnovnimi mednarodnimi normativi, zato je potrebno načrtovano spodbujanje te vrste dejavnosti,
3. urediti je treba smotrno nabavo in strukturo knjižnega gradiva ter njegovo strokovno obdelavo, posodobiti vezi med knjižničnimi delavci in uporabniki knjižnice,
4. uveljaviti je treba moderne, v svetu že uveljavljene principe urejanja knjižnične mreže.

Na teh izhodiščih je bil izdelan program *Reorganizacija mreže ljudskih knjižnic v Mariboru*, ki ga je 25. novembra 1969 potrdila Skupščina občine Maribor. Iz celotnega programa, ki smo ga kot osnovo razvoja Mariborske knjižnice natančneje predstavili v zborniku leta 1999, v našem kontekstu povzemamo le tisto, na čemer sloni nadaljnji razvoj mladinskega knjižničarstva.³⁴

Program in uvodna obrazložitev jasno kažeta odločenost za novo usmeritev mladinskega knjižničarstva v Mariboru in trden koncept za njegovo modernizacijo.

Ravnatelj Študijske knjižnice Bruno Hartman je kot občinski odbornik ter predsednik sveta za kulturo in znanost ob predstavitvi programa poudaril: *Posebno pozornost nameravajo združene knjižnice posvečati mladinski literaturi in mladim bralcem, ki so bili doslej vse premalo upoštevani. Zato bodo pionirski oddelki okrepljeni kadrovsko in vsebinsko.*

V načrtu reorganizacije so bile zastavljene konkretne naloge in določeni roki za njihovo realizacijo. Že v I. etapi od 1. januarja do septembra 1970 naj bi se

³⁴ Glej poglavji Projekt modernizacije splošnega knjižničarstva v Mariboru in Vsebina projekta Reorganizacija mreže ljudskih knjižnic v občini Maribor v prispevku D. Kramberger: Sadovi vztrajnosti in potrpežljivosti. V: Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. Str. 37–43.

pionirski oddelek Mestne knjižnice osamosvojil kot samostojna podružnica osrednje knjižnice v samostojnih prostorih na Rotovškem trgu 6.

Tudi Delavska knjižnica naj bi za svoj pionirski oddelek pridobila v istem poslopiju nove prostore (od Modnega krojaštva).

Razvojne etape je razčlenil in finančno ovrednotil Ignac Kamenik in se 1. septembra 1969, ko je postal ravnatelj Mestne knjižnice, lotil uresničevanja načrtov ter postavil trdne temelje za nadaljnji razvoj.

V letu 1970 je pripravil združitev Mestne in Delavske knjižnice, izpeljana je bila po uspešnem izidu referendumu 14. decembra 1970. S tem se je začelo organizacijsko strukturiranje novega knjižničnega modela, ki je v letu 1971 dobil ime Mariborska knjižnica. Zasnoval je skupne službe za racionalno poslovanje in uravnoteženo delovanje bodoče knjižnične mreže. Prednostno se je zavzemal za kadrovske okrepitve in posodobitev mladinskega knjižničarstva v Mariboru in se takoj podal v bitko za predvidene prostore pionirske knjižnice. Veliko pričakovanje, da bo ta knjižnica nared že takoj leta 1970, se ni izpolnilo.

Težave s prostori so se od takrat do danes nadaljevale v celotni Mariborski knjižnici, opisali smo jih že v prejšnjem zborniku. V sedanjem se osredotočamo na prostore, namenjene mladim bralcem. S tem ko bomo najprej opisali prostorske razmere, bo lažje razumeti, kaj je spodbujalo razvoj dejavnosti za otroke oziroma v kolikšni meri so neugodne prostorske razmere ovirale njihov razmah. Hkrati bo opazno, kako smo jih kljub prostorskim omejitvam požrtvovalno razvijali.

Stiske, skrbi in težave s prostori

Ko je postajala vedno bolj neizogibna potreba po sodobni pionirski knjižnici v Mariboru, je bilo z njenim oblikovanjem tesno povezano vprašanje ustreznega prostora zanjo. Ravnatelj Študijske knjižnice Bruno Hartman se je posebej zavzemal zanj in je že 4. aprila 1967 v pismu predsednici Skupščine občine Maribor Veri Kolarič usmeril pozornost na pritličje stavbe na Rotovškem trgu 6, kjer bi bila v stiku z Mestno javno knjižnico v neposredni soseščini in Rotovski trg bi

se obogatil še z eno kulturno institucijo. Kot zunanji član razširjenega zbora delovne skupnosti Mestne knjižnice se je istega leta odločno zavzel za reševanje prostorske stiske pionirskega oddelka: *najbolj pereče je vprašanje ureditve pionirskih prostorov, ki so bili z adaptacijo Lutkovnega gledališča v isti stavbi utesnjeni v taki meri, da so pravzaprav v sramoto današnjemu razvoju Maribora. Ureditev in postavitev polic je nemogoča, tako za pionirsko čitalnico kakor za izposojevalnico.*

In predlagal, da naj se knjižnica poteguje za prostor v stavbi na Rotovškem trgu 6.³⁵

Njegov predlog je bil optimistično vključen v projekt, a do izvedbe je preteklo šest let. Nastajanje pionirske knjižnice v Mariboru je pritegovalo pozornost javnosti in novinarji so jo sprotno prizadevno obveščali o poteku dogajanja, ki ga nazorno spoznavamo iz naslovov člankov v časovnem zaporedju in iz značilnih odlomkov.

Večer, 27. marca 1968. — M.Č. [Mirko Čepič]: Primeren prostor za mlade bralce : problem pionirske knjižnice je še vedno odprt.

S skladišči trgovskega podjetja Zarja na Rotovškem trgu baje tudi ne bo nič.

Večer, 5. avgusta 1969. — M.Š. [Marija Švajncer]: Premajhen prostor in premalo novih knjig.

Občinska skupščina sicer obljublja, da prostori bodo. Za sedaj še ni zagotovila, da bo tudi denar za njihovo ustrežnejšo ureditev (najprej za nove, bolj privlačne knjižne police), za namestitev več ljudi, za več knjig.

Večer, 21. julija 1970. — V.V. [Vili Vuk]: Rast v kulturni zavod.

/.../ trgovsko podjetje Zarja z nerazumevanjem zapleta in podaljšuje čas za adaptacijo.

Večer, 7. novembra 1970. — S.Š.: Maribor : konec prepira za pionirsko knjižnico?

TP Zarja in predstavniki občine ter stanovanjskega podjetja so končno našli rešitev, po kateri bi skladišče TP Zarje, ki je v pritličju stavbe na Rotovškem trgu 6, preselili na Partizansko cesto. S tem bi že končno

³⁵ Zapisnik 2. seje razširjenega zbora delovne skupnosti Mestne knjižnice z dne 24. oktobra 1967. Arhiv Mariborske knjižnice.

po enem letu truda, prepirov in zgražanja odstopili prostor pionirski knjižnici v okviru mestne knjižnice v Mariboru.

Do dejanske rešitve je treba še malo vijugati med naslovi, ki so se vrstili v *Večeru* v letu 1971.

Večer, 9. januarja 1971. — S.Š.: Danes: prvi knjižni dopoldan — prostora pa še vedno ni.

Kakor zdaj vidimo, trgovsko podjetje Zarja obljube ni izpolnilo.

Večer, 27. januarja 1971. — Š. Šrimpf: »Zarja« prezira sklepe : zakaj tako?

Članek podaja historiat sklepov in ukrepov, navaja intervencijo Bruna Hartmana, ki je bil takrat odbornik občinske skupščine, ter zagotovila predsednika skupščine Mirka Žlendra.

Tega dolgega historiata ne bi navajali, če ne bi dokazoval, da v tem primeru očitno niso spoštovali sklepov tudi najbolj odgovornih družbenih institucij, kot sta občinska skupščina in sodišče, če že odštejemo intervencije prav tako odgovornih posameznikov.

Večer, 26. februarja 1971. — S.Š.: Kot pravljica o jari kači in steklem polžu : pa še enkrat o pionirski knjižnici.

Med tem pa kopni denar v blagajni mestne knjižnice,

Pionirska knjižnica Rotovž, Rotovski trg 6 (foto Maja Logar, 1997).

namenjen za adaptacijo prostorov za pionirsko knjižnico.

Večer, 30. marca 1971. — S.: Sedaj v svojih prostorih : vesela novica iz pionirske knjižnice.

Vodstvo pionirske knjižnice /.../ si je končno oddahnilo – minuli četrtek so namreč dobili ključne stavbe na Rotovškem trgu 6.

Da, 25. marca 1971 je Mestna knjižnica res dobila ključne, a ko smo z njimi odklenili vhodna vrata, se nas je polotilo malodušje. Stanje je bilo porazno, stene so bile prepojene z vlago in plesnijo, potrebna so bila korenita obnovitvena in še posebej prilagoditvena dela. Pot do uporabnosti prostorov je bila še dolga. Vse do oktobra je bilo treba čakati na namenska sredstva.

Večer, 7. oktobra 1971. — V.V. [Vili Vuk]: Knjižnica v delu, gledališče čaka : seja izvršnega odbora kulturne skupnosti Maribor [6.10.].

Pri investicijah so se člani odbora odločili, da bodo denar, ki je na voljo (100.000 dinarjev), nakazali mestni knjižnici za ureditev pionirskega oddelka. Dela pri urejanju tega oddelka se začno prihodnji teden.

Delo, 7. oktobra 1971. — Mestni knjižnici 100.000 din.

Na današnji seji izvršnega odbora kulturne skupnosti Maribor so morali člani ugrizniti v trd oreh. Kako in komu razdeliti 100.000 dinarjev /.../. Po temeljiti razpravi so dodelili denar Mestni knjižnici za ureditev pionirskega oddelka.

Nove prostore Pionirske knjižnice na Rotovškem trgu 6 je 13. februarja 1973 svečano odprl predsednik skupščine občine Maribor Stojan Požar. Prva na skrajni levi Martina Šircelj, ravnateljica Pionirske knjižnice Ljubljana (foto Saša Tonejc).

Dela so trajala od oktobra 1971 do začetka leta 1973. Vodil jih je Jože Požauko, višji gradbeni tehnik. Izvirno in domiselno je knjižnico opremil arhitekt Anton Lešnik.

Otvoritev knjižnice je bila 13. februarja 1973. Samostojna knjižnica za otroke je bila v tistem času pomembna kulturna pridobitev, privlačna in spodbudna. Vendar je treba hkrati povedati, da ni bila dolgoročno perspektivna, kajti na skupih 174 kvadratnih metrih so se nagnetli izposojevalnica za otroke s čitalnico in razstavnimi vitrinami kot temeljni prostor, prikupna, a pretesna pravljíčna soba, miniaturni delovni kotiček za osebje, priročno knjižno skladišče ter večnamenska soba, v kateri so sobivali vodja knjižnice, uredništvo revije *Otrok in knjiga*, študijska zbirka strokovne literature o mladinski književnosti in mladem bralcu, v njej so potekale seje in po potrebi so jo kdaj pa kdaj spremenili v razstavni prostor.

Majhno izboljšavo je knjižnica doživela leta 1991, ko je dobila na razpolago dvorano v prvem nadstropju iste stavbe (60 m²), v kateri so lahko začeli izvajati skupinske oblike dela, vanjo so preselili opremo iz pravljíčne sobe in namestili zbirko igrač.

Osrednja pionirska knjižnica, leta 1984 so jo preimenovali v Pionirsko knjižnico Rotovž, žal že dolgo prostorsko ne ustreza več. V tridesetih letih se je pomnožil knjižnični fond, v čitalniškem delu so zavzeli prostor računalniki, v prej opisani delovni sobi se na 29 m² povečuje študijska zbirka, v kotu se stiska uredništvo revije, ob vodji knjižnice se še trije biblio-

Pionirska knjižnica Rotovž na Rotovškem trgu 6 (fotoarhiv Mariborske knjižnice, 1977).

³⁶ J.A.: Odrpta pionirska knjižnica : po petmesečnem premoru v Mariboru. Večer, 8. novembra 1980.

tekarji pripravljajo na bibliopedagoško delo, vsem naštetim so odmerjene miniaturne delovne površine. Nepredstavljivo, a kaže, da za sedaj tudi nerešljivo. Samo za postavitev in hrambo knjižničnega gradiva ter razstave in skupinske dejavnosti za otroke bi morala knjižnica po standardih imeti vsaj 600 m², z dodatnimi prostori za osebje, za študijsko zbirko ter uredništvo revije *Otrok in knjiga* skupaj 1000 m².

Dolga leta je knjižnico za nameček pestila še vlaga in so jo zaradi dodatnih posegov leta 1980 za pet mesecev zaprli, ker je bilo treba *krempo poseči v zidove, saj so bili ti tako vlažni, da v njih preprosto ni bilo mogoče delati, ker se je na stenah nabiral soliter, vlaga pa je načenjala tudi knjige.*³⁶

V osemdesetih letih je nekaj časa omilila zagate Mala dvorana na Rotovškem trgu 1, v kateri so postavljali večje razstave in so potekala srečanja z ustvarjalci.

V devetdesetih letih so prizadevni knjižničarji v izposojevalnici do zadnjih možnosti preuredili čitalniški del in domiselno izrabili okenske niše za postavljanje razstav.

Vzporedno z osrednjo pionirsko knjižnico se je pionirski oddelek Knjižnice Tabor razvijal v pomembno samostojno Pionirsko knjižnico Tabor. Leta 1976 se je z vztrajnostjo vodje Knjižnice Tabor Milene Hribernik uresničila napoved iz programa reorganizacije, da

Prostori pionirskega oddelka Knjižnice Tabor od 1976 do 1996 v stavbi Mariborskega dvora na Verstovškovi ulici 4 desno od vhoda (fotoarhiv Mariborske knjižnice, 1980).

Novi prostori Pionirske knjižnice Tabor od leta 1997 dalje v stavbi Mariborskega dvora levo od vhoda na Dvořakovi ulici 3 (foto Maja Logar, 2003).

se je pionirski oddelek preselil v prostore Modnega krojaštva z lastnim vhodom z Verstovškove ulice. Pridobili so dva prostora z večjo površino in ugodnejšimi možnostmi za postavitev knjižničnega gradiva, mini-aturni prostorček za priložnostne razstave ter majhen čitalniški kotic. Sočasno pa je bil za skupinske dejavnosti urejen prostor z dostopom z Dvořakove ulice in z okni na dvoriščno stran. Meril je 25 m². Vse do leta 1991 je bil v okviru Mariborske knjižnice edini prostor za raznovrstno skupinsko delo z otroki, kakor bo jasno vidno iz pregleda dejavnosti. Razveseljiva odlična sprememba se je zgodila leta 1997, ko je Pionirska knjižnica Tabor zaživela v povečani, funkcionalno predelani in sodobno urejeni izposojevalnici z namensko novo lično opremo, ki omogoča tudi postavljanje razstav in delo z manjšimi skupinami otrok. Načrte je pripravil arhitekt Janko Zadavec.

Tretja pionirska knjižnica je nastala leta 1991 v Novi vasi. Zgodba te prepotrebne pridobitve je opisana v prejšnjem zborniku, zato jo le na kratko povzemamo.³⁷ Dolgotrajno in trdo dogovarjanje za ustanovitev dveh novih knjižničnih enot (Knjižnica Nova vas in Pionirska knjižnica Nova vas) v takratni občini Maribor-Tabor je potekalo od leta 1986. Novost je bila ta, da je knjižnica prvič dobila sredstva za nakup dveh lokalov. Čeprav tudi v tem primeru ni šlo za namensko gradnjo, prostore je bilo treba šele prilagoditi za knjižnično dejavnost, je nastala

³⁷ Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. Str. 69–71, 91–93.

prijetna, dovolj velika knjižnica z novo opremo ter površinami za prireditve in razstave. Načrte je narisal arhitekt Matjaž Durjava. Pomembna je za okolje, v katerem deluje, v obsežnem blokovskem naselju je edina kulturna ustanova.

Pionirska knjižnica Nova vas je začela delovati leta 1992 in je postala živahen kulturni center, obogaten z različnimi dejavnostmi in z igrotako.

Razen v pionirskih knjižnicah je za otroke v Mariborski knjižnici poskrbljeno tudi v drugih njenih enotah. Z razvojem in širjenjem knjižnične mreže so nastajale krajevne knjižnice, po sestavu kombinirane enote za odrasle in otroke, v katerih je otrokom namenjeno ločeno postavljeno knjižnično gradivo za otroke in mladostnike ter večinoma tudi urejen čitalniški kotiček z igračami. S prenavljanjem, posodabljanjem ali pridobivanjem večjih prostorov v posameznih enotah so se v njih postopoma izboljševale tudi možnosti za izvajanje dejavnosti za otroke v njihovem neposrednem okolju.

S preglednico ponazarjamo, kako je naraščala knjižnična mreža v obdobju 1970–2003. Prva, krepkeje natisnjena letnica je letnica vključitve enote v knjižnično mrežo Mariborske knjižnice, naslednje letnice pa kažejo, kdaj se je v knjižnici kaj prostorsko izboljšalo:

Pionirska knjižnica Nova vas na Ulici proletarskih brigad 63/a od leta 1992 (foto Maja Logar, 2003).

Pionirska knjižnica Rotovž	1970, 1973, 1991
Pionirska knjižnica Tabor	1970, 1976, 1997
Pionirska knjižnica Nova vas	1992
krajevne knjižnice s pionirskimi oddelki	
Knjižnica Tezno	1972, 1998
Knjižnica Šentilj	1972, 1983, 1988, 2002
Knjižnica Pobrežje	1973, 1988, 1998
Knjižnica Hoče	1973, 1986
Knjižnica Pekre	1974, 1989, 2003
Knjižnica Janka Glazerja Ruše	1975, 1994
Knjižnica Kamnica	1976
Knjižnica Studenci	1976
Knjižnica Lovrenc na Pohorju	1980, 1986, 1999
Knjižnica Pesnica	1992
Knjižnica Bistrica ob Dravi	1996, 1998
Knjižnica Duplek	2000

Bibliobus, ki obiskuje številne kraje od leta 1974, ima v najnovejšem vozilu iz leta 1999 za otroke kotiček, namenjen najmlajšim, da lahko posedijo in pobrskaajo po knjigah, za večje pa so sedeži v zadnjem delu vozila s televizorjem in videorekorderjem za ogled risanke, potopisnega filma idr. Tudi ure pravljic lahko otroci doživijo na bibliobusu.

Služba za mlade bralce

Po prepričanju, da je treba posodabljanje splošnega knjižničarstva v Mariboru začeti pri otrocih, je Ignac Kamenik namenil oblikovanju mladinskega knjižničarstva posebno pozornost in si je vzporedno z reševanjem prostorskega problema prizadeval tudi za čimprejšnje uvajanje kulturno vzgojnih dejavnosti. Ko je postal ravnatelj Mestne knjižnice, je sprva sam pripravljaj srečanja z otroki. Prvo je priredil 16. maja 1970 ob 9. uri v likovnem salonu Rotovž, otroke je povabil z osebnimi vabili, prek Radia Maribor in časnika *Večer*. Snoval je svet mladih bralcev in sklenil pritegniti otroke, da bi sodelovali pri oblikovanju

Poklon

Ignacu Kameniku

Bil je neutruđen snovalec vedno česa novega, poln odličnih zamisli in vztrajen pri njihovem uresničevanju. Zato je kot ravnatelj v obdobju od leta 1969 do leta 1977 zmožel ustvariti Mariborski knjižnici trdne temelje ter prispevati pomemben delež k razvoju slovenske knjižničarske stroke. S svojo naklonjenostjo mladim bralcem je prežel vsa prizadevanja za razvoj mladinskega knjižničarstva.

³⁸ Študentki v IJB sta bili tudi Ana Marija Petančič leta 1975 in Darka Tancer-Kajnih leta 1982.

biltenov, usmerjal je nabavo knjig in revij za pionirski oddelek ter pospešil izdelavo katalogov.

Vse to so bili zametki bodoče organizirane, načrtovane in strokovno izvajane dejavnosti v celotni knjižnični mreži, za kar je bila med drugimi skupnimi službami zasnovana specializirana Služba za mlade bralce.

Za izvajanje načrtov je bilo potrebno več osebja in nekaj novih delovnih mest je bilo knjižnici odobrenih v letu 1970, od tega sta bili dve namenjeni za delo z otroki.

Tega leta me je Ignac Kamenik povabil, da bi v Mestni knjižnici prevzela delo na pionirskem oddelku, iz katerega naj bi oblikovala sodobno pionirsko knjižnico.

Knjižničarstvo me je že od nekdaj pritegovalo in ponudba me je razveselila, zato sem brez pomislekov privolila. Bila je zame privlačna priložnost, da poučevanje zamenjam z novo obliko pedagoškega dela v novih okoliščinah in z drugačnim načinom dela, kar je pomenilo izziv in osvežitev.

Začelo se je 1. septembra 1970. Ignac Kamenik mi je omogočil zgleden vsestranski program uvajanja in mi dal dragoceno popotnico na novo strokovno področje.

Najprej so me v Visokošolski in študijski knjižnici v Mariboru Breda Filo, Zlata Kert in Majda Ujčič poznavalsko pretehtano in zgoščeno uvedle v bibliotekarska dela: akcesijo, katalogizacijo in klasifikacijo. Učenje sem nadaljevala v Ljubljani v Pionirski knjižnici, kjer sta me študijski kolegici Martina Šircelj in Andra Žnidar ter mlajša Marjana Kobe (študirale smo na oddelku za svetovno književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani) vpeljale v raznovrstne, odlično pripravljene oblike knjižničnega dela z otroki.

Minil je prvi mesec in odpotovala sem po nova znanja v München. Ravnatelj Kamenik mi je izposloval štipendijo, da sem lahko dva meseca študirala v Mednarodni mladinski knjižnici v Münchnu.³⁸ Bilo je izvrstno in strokovno spodbudno, pridobila sem si tudi zanimive zveze. Nisem slutila, kako mi bodo koristile. Doma so me namreč čakale še neznane naloge.

Moja kratka učna doba v Visokošolski in študijski knjižnici v Mariboru in Pionirski knjižnici v Ljubljani je spodbudila dolgo ustvarjalno sodelovanje z obema ustanovama ter dragoceno povezanost na osebni in strokovni ravni. Hvala!

Iz Münchna sem se vrnila v začetku decembra in kmalu nato so se začele prireditve Festivala Kurirček. Ignaca Kamenika so izvolili za podpredsednika festivalskega odbora in takoj je sprožil akcijo za ustanovitev publikacije, ki so jo v okviru festivala snovali že vrsto let. Dogodki so si bliskovito sledili. Januarja 1971 je sklical iniciativni odbor, združil potencialne izdajatelje, pridobil predloge za uredniški odbor in predvidel sedež uredništva v bodoči Pionirski knjižnici Maribor.

Treba se je bilo lotiti dveh vzporednih nalog: vzpostavljanja Službe za mlade bralce in priprave nove publikacije, ki je dobila ime *Otrok in knjiga*.

Po združitvi Mestne in Delavske knjižnice sta pionirska oddelka obeh knjižnic dobila nov status, postala sta jedro mladinskega knjižničarstva s skupnimi nalogami: usklajena nabava knjižničnega gradiva, poenotenje poslovanja, sistematično uvajanje različnih oblik dela z otroki in povezovanje dejavnosti. Njuno vzajemno delovanje pomeni začetek Službe za mlade bralce, v njej pa je vlogo osrednje knjižnice dobila Pionirska knjižnica, ki je po načrtu reorganizacije knjižničarstva nastala iz pionirskega oddelka Mestne knjižnice.

Služba je utrjevala svoje specifično strokovno delovno področje, to je sistematično, redno, smiselno stopnjevano ukvarjanje z mladimi bralci od predšolskega, to je predbralnega obdobja, do 15. leta starosti oziroma z učenci osnovne šole. (Sprva je bil predviden tudi mladinski oddelek, vendar ne prostorsko ne kadrovsko ni bilo možnosti za njegovo samostojno oblikovanje.) Organizacijsko je rasla s širitvijo knjižničnega sistema, v več kot tridesetih letih se je smotrno dopolnjevala, prilagajala potrebam okolja in usmeritvam šolstva, sledila novim komunikacijskim tokovom. Zdaj znotraj knjižnične mreže organizacijsko in vsebinsko usklajuje delo med tremi pionirskimi knjižnicami in mladinskimi oddelki v krajevnih knjižnicah.

Mladi bralci so svojevrstni uporabniki knjižnice, zato se jim posveča knjižnično osebje s pedagoško izobrazbo, najustreznejše s slovenistično usmeritvijo, ki vključuje poznavanje mladinske književnosti, njenih teoretičnih osnov in njene zgodovine ter dognanj vede o mladem bralcu. Če knjižničarji teh znanj nimajo, si

Posodobljena notranjost Pionirske knjižnice Tabor (foto Maja Logar, 2003).

jih morajo v začetku svojega dela pridobiti v knjižnici, služba pa nadalje skrbi tudi za njihovo trajno strokovno izpopolnjevanje.

Naloga Službe za mlade bralce se v skladu s cilji Mariborske knjižnice zaokrožujejo v tri vsebinske in organizacijske sklope: skrb za nabavo in obdelavo knjižničnega gradiva za otroke in mladostnike, bibliopedagoško delo z mladimi bralci, uveljavljanje knjižnice v javnosti. Pregledno predstavljamo vsakega posebej.

Knjižnično gradivo

Stališče, da naj bi knjiga našla svojega bralca ob pravem času, ima posebno težo pri otrocih. Zato jim je treba ponuditi dovolj obsežno, dobro izbrano in ustrezno urejeno kakovostno zalogo knjig ter drugega knjižničnega gradiva, da bi v obratni smeri mladi bralci našli sebi primerno knjižnično gradivo, s katerim bi potešili svojo vedoželjnost in potrebo po zanimivih zgodbah, bogatili znanje in se podajali v brezmejni svet domišljije.

Knjižnično gradivo obsega mladinsko leposlovje, strokovno literaturo za otroke z vseh področij človeškega znanja za samostojno učenje in za dopolnjevanje v šoli pridobljenega znanja ter neknjižno gradivo, ki vsebuje serijske publikacije, zvočne kasete, zgoščenke, videokasete, DVD-eje, CD-ROM-e in igrače.

Razen temeljnega knjižničnega fonda, namenjenega otrokom, ima Pionirska knjižnica Rotovž posebno študijsko zbirko referenčne in strokovne literature o mladinski književnosti, psihologiji otroka in mladostnika, metodiki bibliopedagoškega dela ter slovensko mladinsko leposlovje za študijske potrebe, za pripravo na razne oblike dejavnosti, namenjena pa je tudi študentom in drugim pedagoškim delavcem.

Z zbiranjem kvalitetnih domačih in tujih slikanic je v dolgih letih nastala obsežna samostojna arhivska zbirka, prvotno samo v Pionirski knjižnici Rotovž, nato še v Pionirski knjižnici Nova vas. Ima funkcijo priročne zbirke, služi knjižničarjem pri izvajanju dejavnosti za otroke, za informiranje staršev, po medbibliotečni izposoji za interno uporabo v drugih knjižnicah.

Izposojevalnica Pionirske knjižnice Rotovž (foto Maja Logar, 2003).

Za pretehtan sestav knjižničnega fonda in obeh zbirk, za njihovo redno dopolnjevanje ter ustrezno razporejenost po knjižnični mreži skrbi vodja Službe za mlade bralce v sodelovanju s skupino za dejavnosti za mlade bralce ter z Oddelkom za nabavo in obdelavo. Skupaj spremljajo dogajanja na slovenskem in tujih knjižnih trgih, lektorji iz Službe za mlade bralce pregledujejo vse ponujeno knjižnično gradivo, ga izbirajo in se dogovarjajo o predvidenem nakupu ter utemeljujejo svoje predloge na nabavni komisiji.

Oblikovanje knjižničnega fonda je odvisno od mnogih dejavnikov, kot so ugotovljene potrebe uporabnikov, kvaliteta in vidiki uporabe knjižničnega gradiva, finančne zmogljivosti knjižnice, knjižna produkcija in ponudba na knjižnem trgu.

Med naloge Službe za mlade bralce sodi tudi vsebinska obdelava mladinskega leposlovja, to sta klasifikacija in gesljenje. Na tem področju je od začetka do leta 1995 delala Ljudmila Žaja, klasificirala je leposlovno in strokovno knjižno gradivo za mlade bralce, urejala križni (abecedno imenski in naslovni) in tematski katalog za leposlovje ter predmetni katalog za strokovne knjige. Od leta 1990, ko je Mariborska knjižnica uvedla avtomatizacijo poslovanja in prešla tudi na računalniško podprto obdelavo, Služba za mlade bralce skrbi le še za vsebinsko obdelavo leposlovja za otroke in mladostnike. V obdobju med leti 1995 in 2000 je to delo izvajala Blanka Bošnjak, od leta 2000 naprej ga nadaljuje Maja Logar, vseskozi pa Služba za mlade bralce na tem področju strokovno sodeluje z Gizelo Forko, klasifikatorko v Oddelku za nabavo in obdelavo.

Mladinskim leposlovnim delom določamo natančne decimalne vrstilce, za postavitve v izposojevalnici leposlovje v slovenskem jeziku razvrščamo v skupine po starostnih stopnjah (C, P, M) in v skupino za ljudsko slovstvo (L). Leposlovje v tujih jezikih je postavljeno ločeno, strokovne knjige za mlade bralce pa sledijo mednarodnemu sistemu univerzalne decimalne klasifikacije (UDK). Takšno ureditev upoštevajo vse slovenske knjižnice.

Projektna skupina za enotno postavitve knjižničnega gradiva v Mariborski knjižnici, v kateri aktivno

sodeluje tudi Služba za mlade bralce, je uskladila shemo za celotno knjižnico in pri tem za enote in oddelke za mlade bralce upoštevala potrebe in posebnosti mladinske knjižnice. Veliko pozornosti smo, še vedno v skladu s pravili univerzalne decimalne klasifikacije, posvetili tudi izboru izrazja v označevanju posameznih skupin in signalizacije v izposojevalnicah. Skupine decimalne klasifikacije v prostem pristopu oblikujemo glede na količino knjižnega gradiva, izpostavimo pa tudi tiste, ki otroka zanimajo in zadevajo (Psihologija mladostnika / Pravo. Pravice otrok / Otroške pesmi / Miselne igre. Uganke. Kvizi) in takšne, ob katerih bralci knjižničarja morda težje vprašajo za pomoč (Spolnost / Odraščanje. Dekleta. Fantje).

Vse knjižnično gradivo je gesljeno v skladu s pravili *Splošnega slovenskega geslovnika*, poseben poudarek pa namenjamo gesljenju otroškega in mladinskega leposlovja z gesli, ki so mladim bralcem blizu in s katerimi si lahko v iskalnih prizadevanjih, ki jih omogoča program COBISS/OPAC, učinkovito pomagajo. Poleg tega vključujemo tudi gesla, ki pri iskanju usmerjajo strokovne delavce knjižnice oziroma odrasle uporabnike mladinskih knjižnic in naše študijske zbirke (strokovnjaki s področja mladinske književnosti in

Slikanice in igrače za polno doživetje otroštva (fotoarhiv Mariborske knjižnice, Pionirska knjižnica Tabor, 1984).

z njo povezanimi umetnostmi, knjižničarji, učitelji, vzgojitelji, študentje ...).

V zvezi s postavitvijo in vsebinsko obdelavo Služba za mlade bralce sodeluje tudi z drugimi mladinskimi knjižnicami, v Ljubljani pa še v delovni skupini za postavitev knjižničnega gradiva v mladinskih oddelkih splošnih knjižnic.

Knjižnica od leta 1980 nabavlja igrače, izbira in obdeluje jih posebna strokovna ekipa v Pionirski knjižnici Nova vas. Celostno ukvarjanje s tem gradivom podrobneje pojasnjuje Sonja Matijevič v prispevku *Igroteka*.

Sodobna pionirska knjižnica z zbirko igrač (foto Maja Logar, Pionirska knjižnica Nova vas, 2003).

Otrok v knjižnici

Knjižnica je kulturna in vzgojna ustanova, ki po drugačni poti kot šola prispeva k skupnim vzgojno-izobraževalnim ciljem. Jedro delovanja Službe za mlade bralce je dajanje knjižničnega gradiva v uporabo mladim uporabnikom in jih ob tem knjižnično, knjižno in književno vzgajati. V bistvu gre za dve med seboj enakovredni tesno prepleteni nalogi, ki se izvajata na dva načina: individualno ali v skupini.

Raznovrstne so pobude za otrokov prihod v knjižnico in različni so načini, kako jo otrok doživlja. Knjižničar naj bi zaznal razloge otrokovega obiska in si pridobil njegovo zaupanje. Knjižničarjeva vloga pri izposoji knjižničnega gradiva je del bibliopedagoške dejavnosti, to je svetovanje otroku ali njegovim spremljevalcem, predstavitev knjižnice in knjižničnega reda, pomoč pri iskanju ustreznega gradiva. Najpomembnejše pa je naučiti otroka, da zna samostojno uporabljati knjižnična pomagala ter suvereno pozna ureditev knjižničnega gradiva.

Intenzivneje vodijo k uporabi knjižničnega gradiva razne oblike bibliopedagoškega dela, ki jih razvija knjižnica, da razpira knjižnični fond in v njem razna področja znanja, spodbuja otrokovo doživljanje, sprošča njegovo ustvarjalnost, utrjuje bralne navade.

Vse oblike dejavnosti za mlade bralce so plod timskega dela delovne skupine za dejavnosti. Vanjo so vključeni knjižničarji, ki se posvetijo posameznim

oblikam ali skupinsko pripravljajo prireditve, postavljajo razstave, sestavljajo vabila in predstavitvena gradiva. Sestav skupine je odvisen od predvidenega letnega programa, načrtnost in usklajenost krepi učinkovitost njenega dela.

Izpolnjevanje teh nalog potegne za seboj specifično razporejanje osebja, ki dela deloma v izposojevalnici in se deloma posveča bibliopedagoškim oblikam dela. Tako kombinirano delajo sedaj večinoma knjižničarji iz Pionirske knjižnice Rotovž in Pionirske knjižnice Nova vas ter nekaj knjižničarjev iz krajevnih knjižnic (Duplek, Hoče, Kamnica).

Dejavnosti za mlade bralce skozi tri desetletja

Pred dobrimi tridesetimi leti je po vzoru Pionirske knjižnice v Ljubljani tudi v Mariboru zaživela bibliopedagoška dejavnost za mlade bralce. V Sloveniji takrat že uveljavljene oblike dela so našle v novem okolju plodna tla, nekatere so se dobro zakoreninile in postale jedro, okrog katerega so poganjale pestre različice, pospeševali pa sta jih dovzetnost za nove pobude in sprejemljivost za izzive iz spreminjajočega se okolja.

V tem razdelku bomo kronološko prikazali začetke posameznih oblik dejavnosti, temeljiteje jih obravnavajo avtorji drugih prispevkov, ustavili se bomo pri tistih področjih, ki drugje v zborniku niso posebej obdelana, in tistih ključnih momentih, ki kakemu obdobju dajejo značilno barvitost. Če koga zanima, si lahko v preglednicah na koncu zbornika natančneje ogleda potek dejavnosti v časovnem zaporedju, hkrati tam najde tudi številne podatke o njih.

Razne oblike dela z otroki smo načrtno in redno začeli izvajati leta 1971 v knjižničnem prostoru na Rotovškem trgu 2. Kot da bi s širokim zamahom hoteli odpraviti zamudništvo, so si eden za drugim sledili sami začetki.

Prva javna prireditev je bila 9. januarja 1971, posvetili smo jo mariborskemu mladinskemu pisatelju Oskarju Hudalesu, ki je nedavno pred tem umrl (1968). Izposodili smo si vitrino, da smo lahko raz-

Plakat z vabilom na prvo javno prireditev pionirskega oddelka Mestne knjižnice, zasnoval in oblikoval Saša Tonejc (po fotografiji v Delu 6. januarja 1971).

stavili pisateljeva dela in osebne predmete, ki jih je dala na razpolago pisateljeva hčerka Zora Hudales Travner. Povabili smo pisateljeve prijatelje, da so o njem spregovorili. Množica otrok in odraslih je do zadnjega kotička napolnila sposojeno dvorano v pritličju na Rotovškem trgu 1. Obisk je bil presenetljiv in razveseljav, pokazal je, da so si Mariborčani želeli tovrstnih dogodkov.

Naslednji mesec so sledile **ure pravljic**. Na prvo smo v pionirski oddelek Mestne knjižnice povabili otroke dne 27. februarja. Najprej so potekale v izposojevalnici, vsakokrat je bilo treba zanje posebej pripraviti pripovedovalni kotiček. Da ne bi ovirali dela v izposojevalnici, smo ure pravljic preselili v pisarno in tam enkrat tedensko improvizirali pravljlično sobo. 10. marca 1971 smo začeli pravljice pripovedovati tudi v izposojevalnici pionirskega oddelka Knjižnice Tabor. Obe skupini sta bili namenjeni otrokom od 5. do 7. leta starosti. Jeseni istega leta smo uvedli še uro pravljic za otroke od 7. do 10. leta starosti v dveh skupinah.

Veliko število ur pravljic se je zvrstilo leto za letom redno po urniku v treh pionirskih knjižnicah in nekaterih drugih enotah, neštete pa v povezavi z drugimi oblikami, ob obiskih skupin otrok in ob drugih

Ura pravljic v Pionirski knjižnici Rotovž, pripoveduje Anica Jurkovič (fotoarhiv Mariborske knjižnice, 1977).

Poklon Branki Furlan

Odlična strokovnjakinja na področju mladinskega knjižničarstva se je posvetila organizaciji otroških in šolskih knjižnic v Jugoslaviji. Bila je sodelavka v mnogih mednarodnih bibliotekarskih forumih, v Centru UNICEF-a za otroško kulturo in članica žirije za podeljevanje mednarodne nagrade za otroško književnost H. Ch. Andersen. Njena prezgodnja smrt leta 1978 je bridko pretrgala naše tovariško sodelovanje.

priložnostih po vsej knjižnični mreži in tudi v drugih okoljih. Ure pravljic je pregledala skozi čas, predstavila vso njihovo razprostranjenost in mnogotere različice, ki so jim dale pečat dolgoletne pravljicarke, v svojem prispevku *Svet pravljičarke* Zdenka Gajser, ki je osebno prispevala odločilen delež pri uvajanju novih prijemov, s katerimi je dajala ustaljenim oblikam novo podobo in ustvarjala domiselne povezave.

Marca 1971 je bila postavljena v izposojevalnici prva velika razstava *S potopisom po svetu*. V navezavi nanjo sta na dveh prireditvah nastopila popotnika. Vida Rudolf je pripovedovala o svojih doživetjih po Ameriki, slikar Jože Ciuha je svoje potovanje po Aziji in Južni Ameriki predstavil z besedami in z risanjem ter navdušil poslušalce v polni dvorani na Rotovškem trgu 1.

Razstava je bila za otroke novost in jih je zelo pritegnila. Skrito očem je ostalo, da smo razstavišče sestavili iz kaj skromnih elementov.

Naslednja privlačnost je bila že maja v istem prostoru tudi velika razstava *Slikanice iz Švice*. Knjige nam je posodil Generalni konzulat Švice v Zagrebu po zaslugi bibliotekarke Branke Furlan. Zvezo z Zagrebom smo dobili s prijazno pomočjo kolegic iz ljubljanske Pionirske knjižnice. Povezave s temi knjižnicami so bile

Otvoritev razstave *Slikanice iz Švice* v Pionirski knjižnici na Rotovškem trgu 2. Z leve švicarski generalni konzul v Zagrebu dr. Walter Vaterlaus s soprogo, ravnatelj Ignac Kamenik, bibliotekar Saša Tonejc, vodja Službe za mlade bralce Darja Kramberger (foto Dragiša Modrinjak, 1971).

CONSULAT GÉNÉRAL DE SUISSE
ZAGREB

no. 643.13 - VS/nb

ZAGREB, le den 26. April 1972.

Republika S
Cene postale 00-000
Telefonski No. 37-00

Frau Professor Darja Kramberger
Direktorin der Pionirska knjižnica
62000 Maribor

Schweizer Kinderbücher

Sehr geehrte Frau Professor,

Endlich kann ich mein seinerseitiges Versprechen einlösen und Ihnen eine Anzahl schweizerischer Kinderbücher zur Ergänzung Ihres dortigen Bestandes überlassen.

Sie finden ein Verzeichnis der Ihnen separat zugehenden Bücher in der Beilage; ich hoffe, dass Ihnen bzw. den zukünftigen jungen - und vielleicht auch älteren - Leser die Lektüre Freude bereiten wird.

Mit der Versicherung meiner vorzüglichen Hochachtung und recht freundlichen Grüßen an Sie, sehr geehrte Frau Professor, sowie auch an Ihren Gatten, bin ich

Ihr

(Walter Vaterlaus)

1 Liste

(Bücher separat durch die Post).

podpora mariborskim prizadevanjem za posodobitev mladinskega knjižničarstva.

Odlične švicarske slikanice so privabile v knjižnico veliko otrok in številne odrasle. Za Maribor je to bil prvi vpogled v ustvarjalnost za mlade v tujini. Kot priznanje za premišljeno postavitev gradiva smo naknadno dobili v dar zbirko švicarskih otroških knjig in postale so začetnice nastajajoče študijske zbirke.

V tem pregledu bomo zaradi njihove specifikke predstavili še nekaj posameznih razstav.

Temeljiteje o razstavah za otroke, njihovi vlogi ter različnostih po vsebini in obsegu razmišlja Andreja Babšek v svojem prispevku *Razstave so duša knjižnice*.

V letu 1972 so bile pripravljene prve knjižne uganke, otroci so jih reševali na prireditvi 24. aprila 1972 ter se ob njih tudi srečali s pisateljem Antonom Ingoličem. Knjižne uganke so bile v sedemdesetih letih

Knjižne uganke v Pionirski knjižnici Tabor (fotoarhiv Mariborske knjižnice, 1979).

nekaj časa izključna oblika prireditev s pestro vsebino in večkrat povezane z obiskom pisatelja. Izvajali so jih tudi kasneje, a spreminjali so jim način in namembnost, druge prireditve pa so se vedno bolj diferencirale in specializirale glede na starostno stopnjo otrok in njihove interese.

Obsežno gradivo o prireditvah, njihovih različnostih, naravnostih in posebnostih izvedbe je pregledno zajela v svoj prispevek *Prireditve, prizorišča srečanj in ustvarjalnosti* Maja Logar.

Leto 1972 je bilo mednarodno leto knjige in Pionirska knjižnica v Mariboru ga je počastila z izidom prve številke publikacije *Otrok in knjiga*. Njen nadaljnji razvoj in njeno vlogo v slovenskem prostoru predstavljamo posebej.

Kljub temu da po preselitvi na Rotovški trg 6 Pionirska knjižnica ni imela ustreznega prostora za velike razstave, jih je nekaj vendarle postavila v delovni sobi, posebej preurejeni za te priložnosti. Ena takih je bila predstavitev francoskih otroških in mladinskih knjig, ki smo jih dobili po posredovanju iz Zagreba leta 1974. Republiško srečanje mladih dopisnikov v Mariboru leta 1976 smo pospremili s prav zanimivo razstavo pionirskih šolskih glasil iz vse Slovenije. Leta 1978 se je bilo vredno potruditi, da smo ob republiškem posvetu o stripu, ki ga je v Mariboru organizirala naša revija *Otrok in knjiga*, postavili tudi prvo razstavo stripov. Gradivo nam je dal na razpolago Klub devete umetnosti iz Ljubljane. Oba dogodka – posvetovanje in razstava – sta sprožila izredno zanimanje, v knjižnici pa spodbudila nakup nekaj temeljne strokovne

literature o stripu. Pojavile so se celo pobude, da bi ustvarili vzorčno zbirko tovrstne literature na Slovenskem. To in še marsikaj drugega je moralo ostati brez uresničitve.

H knjižnični vzgoji so od 1971 do 1987 prispevali bilteni *Knjižni razgledi*. V začetnih letih so izhajali enkrat mesečno in mlade bralce informirali o novih knjigah, zanimivostih iz knjižnega sveta in o delu knjižnice. Kasneje so izhajali nekajkrat v letu in so bili bolj poglobljeni, vsebinsko so se navezovali na prireditve, napovedovali razstave ali služili kot vodniki po razstavi, prinašali gradivo, ki je mlade bralce pripravljalo na knjižne uganke, in jih tako pritegovali k branju, učinkoviti so bili tematski, posvečeni posameznim pisateljem. Objavljali so tudi prispevke otrok, nekatere so otroci celo uredili.

Sprva so bili ciklostirani, oblikovno pusti, zato se jih ni dosti ohranilo. Več je arhiviranih od leta 1976 dalje. Privlačnejšo podobo so imeli od leta 1979 naprej, ko jih je podjetje Hidromontaža sponzorsko, kot bi danes rekli, tiskalo v svoji interni tiskarni. Uredile so jih Anica Jurkovič, Sonja Matijević, Ana Marija Petančič, oblikovali in za tisk pripravili Monika Čermelj in Breda Germ.

V Pionirski knjižnici sta bili ena izmed oblik privabljanja otrok k aktivni udeležbi razstavi *Moje najljubše knjige* in *Mladi bralci priporočajo*, ki sta se ohranili vse do danes. Prvo desetletje je zanj skrbel Miha Pertl, v sedanosti pa to delo na različnih lokacijah nadaljujejo člani skupine za dejavnosti za mlade bralce.

Naj navedem še uspešen primer spodbujanja otrok k ustvarjanju. V mednarodnem letu otroka (1979) je Radio Ljubljana sprožil akcijo za sodelovanje slovenskih otrok na natečaju, ki ga je razpisala Evropska unija za radiodifuzijo. Otroci naj bi vsak po svoje napisali nadaljevanje k nedokončani zgodbi Astrid Lindgren *Skrivnost viteza Mira* ali *Mož v črnem ogrinjalu*. Pionirska knjižnica se je odzvala na pobudo in knjižničarji so med počitnicami pridobili otroke k pisanju v vsej knjižnični mreži. Na Radiu Ljubljana so med izbranih petnajst najboljših besedil uvrstili osem iz Mariborske knjižnice, napisali so jih štirje otroci iz pionirskega oddelka Knjižnice Tabor, dva iz Knjižnice

ZA LJUBITELJE ZNANSTVENE FANTASTIKE

Ota Hofmann: *Odisej in svede*.
Ilustriral Oldrich Jelínek.
Mladinska knjiga 1985. - P

Že dolgo pošiljamo Zemljani v vesolje vesoljske ladje, že dolgo iščemo prebivalce drugih planetov. Kaj pa, če so prebivalci drugih planetov prav tako radovedni in tudi oni pošiljajo po vesolju nekoga, nekaj, kar bi zbralo čimveč vzorcev najbolj številnih rastlin, živali in najbolj razvitega bitja na Zemlji? In kaj če se taka odprava zmoti in se na človek ne zdi najbolj razvito bitje na Zemlji?

Skočite še vi z dečkom v leto 2003!

Glasilo *Knjižni razgledi*, maj 1987: naslovnica in zanimiva stran z vabilom na skok v leto 2003.

Pobrežje, eden iz Knjižnice Tezno in eden iz Pionirske knjižnice.³⁹

Ob izteku sedemdesetih let je takratna delovna skupina za dejavnosti začela razmišljati, kako bi otroke, ko so počitniško razpoloženi, privabili, da bi del svojega prostega časa preživeli v knjižnici in jo doživeli kot prostor prijetnih srečanj, zanimivega dogajanja, sproščenega odkrivanja knjižnega bogastva. Kljub prostorski stiski v Pionirski knjižnici Tabor so začeli ustvarjalno zamisel uresničevati v zimskih počitnicah januarja leta 1980 in so kot prva ustanova v Mariboru pripravili počitniški program. Ta je moral biti drugačen od običajnih knjižničnih dejavnosti, zato so jih morali nadgraditi. Pestre in vabljive počitnice v knjižnici so se v dobrih dvajsetih letih vsebinsko in organizacijsko spreminjale in gibčno prilagajale prostorskim in kadrovskim okoliščinam, zimskim so se pridružile poletne, se širile po knjižnični mreži, se imenoval **Vesele počitnice**, preimenoval v **Pravljичne vesele počitnice**. Vse to in še več sta opisali začetni in pomembni oblikovalki in izvajalki programov Anica Jurkovič in Sonja Matijević v prispevku *Vesele počitnice*.

Za Vesele počitnice je knjižnica kupila tudi prve igrače, ki so postopoma postale pomembno knjižnično gradivo. S premišljenim izborom in sistematičnim nakupom igrač je nastala **igroteka** v Pionirski knjižnici Nova vas. Zanj sta se ogreli Anica Jurkovič in Sonja Matijević po ogledu igroteke v Zagrebu leta 1983. Sonja Matijević, njena skrbnica, v sestavku *Igroteka* piše o njenem pomenu, organiziranosti in uporabi.

Na Veselih počitnicah so otroci prvič dobili na razpolago tudi **računalnik**. Bilo je leta 1985, ko so v Mariboru s široko zasnovano akcijo osnovne šole opremili z računalniki. Tudi Mariborska knjižnica je ob tej priložnosti utemeljila potrebo po računalniku za delo z otroki v okviru knjižnice, dobila ga je in ga dala otrokom na razpolago v prostoru za dejavnosti v Pionirski knjižnici Tabor.

Ta takrat skromna pridobitev je bila uvod v novo obdobje knjižničnega dela z otroki. Postopna uporaba nove informacijske tehnologije v celotni Mariborski knjižnici je sprožila spremembe v vseh segmentih knjižničnega dela in odločilno vplivala na vsebino in

³⁹ Djurdja Flerè: Kaj se je zgodilo z možem v črnem ogrinjalu : natečaj v mednarodnem letu otroka. Otrok in knjiga 8(1980)10, str. 99–101.

Poročilo o poteku akcije, zahvala Pionirski knjižnici Maribor za uspešno sodelovanje, objavljena imena avtorjev besedil iz Maribora.

oblike dejavnosti za otroke, ki so se jim odprle možnosti za razmah v novi Pionirski knjižnici Nova vas. Zaporedje dogajanja je osvetljeno v prispevkih Anice Jurkovič *Računalniki na pohodu* in Zdenke Gajser *Mnogostranska funkcionalnost računalnikov v knjižnični dejavnosti za mlade bralce*.

V tem času se je knjižnica začela posvečati tudi otrokom s posebnimi potrebami, knjižničarji so se za delo z njimi študijsko pripravili in se povezovali s specializiranimi ustanovami.

Osemdeseta leta so bila tudi v drugih pogledih polna aktivnosti. To je čas velikih razstav, ki jih je bilo mogoče postaviti v Mali dvorani na Rotovškem trgu 1. Smotrno in strokovno poglobljeno jih je pripravljala takratna vodja Službe za mlade bralce Darka Tancer-Kajnih. Dosti je bilo razstav z vodstvom, pritegnile so veliko število skupin. K njihovi odmevnosti so prispevale tudi otvoritve razstav, ki so bile praznične prireditve. Pripravila je tudi imenitno razstavo *Sodobna slovenska slikanica 1970-1985*, s katero je knjižnica v pobratenih mestih Gradec, Marburg na Lahni in Szombathely predstavljala slovenske slikanice in ilustratorje. Za povračilo smo v tem času gostili razstave iz tujine. O teh gostovanjih in svojih stikih s tujino piše Darka Tancer-Kajnih v spominih *Razgledi in razstave po svetu v osemdesetih letih*.

Devetdeseta leta se ponašajo z napredkom v dveh smereh. Neizmerna pridobitev je bila Pionirska knjižnica Nova vas z najugodnejšimi možnostmi za dejavnosti od razstav do prireditev ter za prenos igrateke iz

Igralnica za male in velike (foto Suzana Slavič, Pionirska knjižnica Rotovž, 1996).

Pionirske knjižnice Tabor. Pionirska knjižnica Rotovž pa je v pridobljeni dvorani v isti stavbi razvila več dejavnosti in uvedla tudi novost v knjižnični ponudbi **Igralnico za male in velike**. Namenjena je predšolskim otrokom, ki ne obiskujejo vrta, prihajajo pa v spremstvu odraslih. Pretehtana oblika dela z otroki se je odlično uveljavila. Maja Logar in Suzana Slavič ponujata vpogled v to obliko dejavnosti v prispevku *Igralnica*.

Da starejše otroke kljub televizijskim programom in računalniškim povezavam s širnim svetom privlačijo in jim veliko pomenijo živi medsebojni stiki z vrstniki, shajanje v knjižnici, druženje v skupini s pogovori o raznih temah, dokazujeta Robert Kereži in Maja Logar v predstavitvi *Klub bralcev kot oblika mladostniškega druženja*.

Veljavo si knjižnica ustvarja z vsebino in obsegom svojega dela, a k njeni prepoznavnosti pomembno pripomore tudi njen videz, ta pa je v veliki meri odvisen od ustreznosti prostorov. Kakor smo prikazali, ima Mariborska knjižnica z njimi še veliko problemov, vendar obstojijo različni načini za izboljšanje knjižnične podobe. To so predvsem lično oblikovana gradiva, ki jih ponuja uporabnikom: vabila, predstavitvene knjižice, zgibanke, informacijsko gradivo, izkaznice, priponke in drugo. V tem pogledu je Mariborska knjižnica postopoma napredovala.

Ob tridesetletnici svojega obstoja (1979) je na primer v času aktualnega značkarstva dala izdelati svojo značko. Njena posebnost je bila v tem, da so jo podeljevali za zvestobo knjižnici, za dosežke otrok pri dejavnostih, jo v počastitev pripeli gostom in nastopajočim na prireditvah. Za mlade bralce je bila prva podelitev maja 1980, izbrance iz svojih enot so predlagali knjižničarji. Značka je otroku potrjevala njegovo pripadnost knjižnici.

V osemdesetih letih so vabila na prireditve in drugi informativni materiali za uporabnike dobili pestrejšo podobo, posvetili smo se enotni signalizaciji po vseh enotah knjižnice.

V začetku devetdesetih let smo pričeli izdelovati celotno podobo Mariborske knjižnice. Ilustrator Samo Jenčič je ustvaril osnovni logotip knjižnice (sovica

Značka Mariborske knjižnice iz leta 1979.

s knjigo) in njegove različne izpeljanke, ki označujejo posamezne dejavnosti v knjižnici. Sovica z igračko je oznaka za prireditve in dejavnosti za otroke. Priponke, balone, pisala, trakove za ključe ali knjižnično izkaznico z logotipom Mariborske knjižnice mladim bralcem za spodbudo delimo včasih pri vpisu, organiziranim skupinam vrtcev in šol, ob podelitvi nagrad in različnih sodelovanjih s knjižnico.

Leta 1996 smo oblikovali lastno domačo stran na internetu. Celostno podobo smo razvijali do konca devetdesetih in jo v prvih letih novega tisočletja zaokrožili z oblikovalcem Mitjem Visočnikom. Leta 2002 je bila Mariborska knjižnica edina splošna knjižnica v Sloveniji, ki je ustanovila poseben oddelek za trženje in odnose z javnostmi.

Utrip v okolju

Knjižnica polnokrvno zaživi, kadar je povezana s svojim okoljem. Ugled ji večajo dovtetnost za pobude od zunaj, sodelovanje s sorodnimi, predvsem pedagoškimi ustanovami, ter z organizacijami in gibanji, ki v svoje programe vključujejo kulturno vzgojo otrok in mladine. Kot matična ustanova s svojimi izkušnjami strokovno podpira prizadevanja za širjenje bralne kulture v najširšem pomenu besede. Služba za mlade bralce se pridružuje akcijam kot pobudnica, organizatorica ali izvajalka. Razpon njenih dejavnosti zunaj knjižnice sega od predšolskih in osnovnošolskih otrok do študentov, učiteljev in staršev.

Služba za mlade bralce se je v okviru **matične dejavnosti** Mariborske knjižnice takoj po vzpostavitvi svoje bibliopedagoške dejavnosti povezala s predšolskimi ustanovami in z osnovnimi šolami za vzajemno knjižno in knjižnično vzgojo otrok. Prirejala je seminarje in dajala strokovno pomoč ter pritegovala k sodelovanju vzgojiteljice in šolske knjižničarje.

Programirano in sistematično se je prednostno začela leta 1977 ukvarjati s knjižnicami na osnovnih šolah.

Šolske knjižnice so se v tistem času spopadale s številnimi težavami, niso imele ustreznih prostorov,

Znak za prireditve in dejavnosti za mlade bralce, ilustriral Samo Jenčič.

pestilo jih je pomanjkanje knjižničnega gradiva, neopredeljen je bil status šolskih knjižničarjev. Da bi spoznali razmere na šolah, je Pionirska knjižnica v dogovoru z Zavodom za šolstvo, OE Maribor, pripravila spoznavalne sestanke šolskih knjižničarjev s knjižničarji njim bližnje krajevne knjižnice, da bi vzpostavili medsebojno strokovno sodelovanje. Oblikovane so bile štiri skupine, da bi se v ožjem krogu čim bolj neposredno pogovorili. Zvrstile so se po naslednjem razporedu:

21. oktobra 1977 osebje na bibliobusu in knjižničarji iz osnovnih šol Dvorjane, Pernica, Pesnica, Sladki vrh, Starše, Svečina, Zg. Korena, Zg. Kungota,

25. oktobra knjižničarji iz Pionirske knjižnice Tabor ter knjižnic Pobrežje, Studenci, Tezno in knjižničarji iz osnovnih šol Angela Besednjaka, Toneta Čufarja, Maksa Durjave, Borisa Kidriča, Slave Klavora, Draga Kobala, Martina Konšaka, Janka Padežnika, Ludvika Pliberška, Slavka Šlandra,

26. oktobra knjižničarji iz Pionirske knjižnice Rotovž in osnovnih šol Bratov Polančičev, Ivana Cankarja, Bojana Iliča, Prežihovega Voranca, Franca Rozmana-Staneta, Gustava Šiliha in iz Malečnika,

27. oktobra knjižničarji iz knjižnic Hoče, Kamnica, Pekre, Ruše in Šentilj s knjižničarji iz osnovnih šol Hoče, Kamnica, Limbuš, Selnica ob Dravi, Ruše in Šentilj.

Sestankov se je udeležilo 33 šolskih knjižničarjev in 11 knjižničarjev iz Mariborske knjižnice.

Knjižničarji iz Mariborske knjižnice so predstavili knjižnično mrežo in dejavnosti za mlade bralce ter razložili možnosti za smotrno povezovanje pionirskih knjižnic s šolskimi knjižnicami na podlagi strokovno opredeljenih in razmejenih nalog z namenom, da se medsebojno dopolnjujejo.

Največ časa je bilo namenjenega šolskim knjižničarjem, da predstavijo razmere, v katerih delajo, in možnosti, da svojo dejavnost uskladijo s programom osnovne šole. Razkrili so pereče stanje šolskih knjižnic, ki je bilo razen nekaj primerov na nizki ravni, in izkazalo se je, da si knjižničarji želijo strokovne pomoči in tovariške podpore, kajti večinoma so požrtvovalno, bolj iz ljubiteljstva skrbeli za knjige, kar pa

Znak za potujočo knjižnico, ilustriral Samo Jenčič.

je bilo za šolsko knjižnico na tedanji stopnji razvoja odločno premalo.

Pogovori so bili obojestransko koristni, knjižničarji iz splošne knjižnice so bolje razumeli potrebe šolskih knjižničarjev in začeli upoštevati šolske programe, šolski knjižničarji so začeli pogosteje prihajati po nasvete, izposojali so si gradivo za razstave, za ure pravljič, prevode tujih slikanic, zanimali so se za knjižne uganke. Učvrstilo se je medsebojno zaupanje.

Konec leta 1978 je Pionirska knjižnica Ljubljana pritegnila mariborsko Pionirsko knjižnico k sodelovanju pri pripravi programa za razvoj republiške matične službe za pionirske in šolske knjižnice. Po tem programu je bilo predvideno, da se Republiška matična služba za pionirske in šolske knjižnice iz Pionirske knjižnice Ljubljana vrne v NUK kot strokovno teoretični in organizacijski center za področje mladinskega knjižničarstva ter se poveže z ustrezno strokovno službo pri Zavodu SRS za šolstvo in z Odelkom za knjižničarstvo na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Republiška matična služba pri NUK-u ter strokovna služba pri Zavodu SRS za šolstvo segata v knjižnično mrežo predvsem preko vzorčnih knjižnic, ki mentorsko pokrivajo dogovorjeno območje v mreži pionirskih knjižnic. Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice je po sprejetju tega programa dobila status vzorčne knjižnice, kar je pomenilo veliko priznanje. Vse njeno nadaljnje delo je potekalo usklajeno z ljubljansko Pionirsko knjižnico.

Po pooblastilu Republiške matične službe pri NUK-u je naša Pionirska knjižnica organizirala matično dejavnost za pionirske in šolske knjižnice na celotnem območju Zavoda za šolstvo, OE Maribor, to je v občinah Ptuj, Ormož, Lenart in Slovenska Bistrica. Z novo dolžnostjo in ob podpori Zavoda za šolstvo, OE Maribor, ter njegovega vodje Viktorja Švajgerja je Pionirska knjižnica v Mariboru 12. novembra 1979 ustanovila aktiv šolskih knjižničarjev, ki je skupaj s Službo za mlade bralce nadalje strokovno usmerjal delo šolskih knjižnic. Vodja aktiva je postala Anica Suša in njena namestnica Majda Steinbuch. *Večer* je ta dogodek obeležil in objavil pogovor z Anico Sušo.⁴⁰ V začetku decembra je bil že organiziran seminar za

Bibliobus je prispel in vabi otroke med knjižne police (foto Conny Crumbach, postajališče Sveta Ana, 2003).

⁴⁰ J. Arko: Izobraževanje in delo : ustanovitev aktiva knjižničarjev osnovnih šol v občini Maribor. *Večer*, 6. decembra 1979, str. 6. Glej tudi: Aktiv knjižničarjev na osnovnih šolah v občini Maribor. *Knjižnica* 24(1980)1–4, str. 157.

strokovno izpopolnjevanje, udeležilo se ga je 44 knjižničarjev, od tega 38 iz Maribora in 6 iz Ormoža.

Nato smo pripravili ustanovne sestanke še dveh aktivov šolskih knjižničarjev, in sicer za Ptuj in Ormož ter Lenart in Slovensko Bistrico.

Leta 1982 je bila Pionirska knjižnica iniciatorka tudi za ustanovitev aktiva šolskih knjižničarjev na srednjih šolah, kar je izpeljala 20. oktobra.

Z Zakonom o knjižničarstvu leta 1983 so se relacije na področju matičnosti sicer spremenile, delo s šolskimi knjižnicami pa se je nemoteno nadaljevalo.

Za povezavo z Zavodom za šolstvo, OE Maribor, je skrbela svetovalka za slovenski jezik Milena Tomažej. Dobivali smo preglede stanja šolskih knjižnic za sprotne analize ter prispevali mnenja za izboljševanje statusa knjižnic na posameznih šolah. Knjižnica je s soglasjem Zavoda pošiljala šolam obvestila o tečajih za pripravo na strokovne izpite, kar je bilo učinkovito, šole so počasi razumele, da morajo dati knjižničarjem možnost izobraževanja, kar je večalo kvaliteto njihovega dela in ugled na šoli.

Stanje šolskih knjižnic v Mariboru se je bistveno izboljševalo, večinoma so danes sodobno urejene po priporočilih stroke.

Matična dejavnost v nekdanjem smislu ni več potrebna, zato se razvijajo nove oblike medsebojnega povezovanja in izvajanja skupnih projektov za širjenje bralne kulture.

Za področje šolskih knjižnic delujeta dve svetovalni službi. Ena je organizirana pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, kjer v Enoti za razvoj knjižničarstva, v Centru za razvoj knjižnic svetovalca za šolske knjižnice zbira statistične podatke o delu šolskih knjižnic, na osnovi katerih spremlja njihovo delovanje, predvsem pa v Centru za razvoj knjižnic sooblikujejo predloge zakonskih in podzakonskih aktov s področja knjižničarstva. Po zakonu vodijo tudi razvid knjižnic, v katerega se vpišejo vse knjižnice, ki opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo, kar velja tudi za šolske knjižnice.

Z vidika šolstva in pedagoških nalog šolskih knjižnic pa to področje povezuje, usmerja in razvija področna skupina za knjižnično dejavnost pri Zavodu

Znak za matično dejavnost Mariborske knjižnice, ilustriral Samo Jenčič.

Republike Slovenije za šolstvo, ki skrbi tudi za izobraževanje šolskih knjižničarjev in publiciranje. V obdobju med leti 1990 do 2000 je področno skupino za knjižnično dejavnost vodila mag. Ema Stružnik, od leta 2000 naprej pa zanjo skrbi in njene vsebine razvija Majda Steinbuch. V zadnjih letih se Mariborska knjižnica s Službo za mlade bralce povezuje z omenjeno skupino na različnih strokovnih področjih, predvsem pri bibliopedagoških oblikah dela z mladimi uporabniki in tako tudi po tej poti ohranja stike s šolskimi knjižničarji. Spremlja njihovo delovanje in občasno tudi aktivno sodeluje na različnih delovnih srečanjih šolskih knjižničarjev, ki jih organizira Zavod Republike Slovenije za šolstvo, kot so npr. študijske skupine, delovna srečanja za uvajanje devetletne osnovne šole, seminarji in še druge oblike sodelovanja.

Ne glede na organizacijske spremembe Služba za mlade bralce brez premora vzdržuje pomembne povezave s šolskimi knjižnicami, sodeluje pri različnih projektih šol in svoje delo prepleta z delom knjižnic regionalnega območja. Ob skupnih akcijah in dogodkih pripravlja srečanja za šolske knjižničarje ter jim predstavlja svoje smernice in možnosti sodelovanja, obvešča jih o knjižničnih in informacijskih novostih v svojem delu in jih povezuje z dogajanjem v slovenskem prostoru. Obiski šolskih skupin v splošni knjižnici so del sistematične knjižnične vzgoje otrok, ki je pri nas od nekdaj priljubljena, pogosta in dragocena oblika dejavnosti in se neprestano bogati z novimi vsebinami in nivoji sodelovanja.

Osnovne šole regije se v novejšem obdobju pridružujejo tudi projektu računalniških ustvarjalnic, ki so nastale v Pionirski knjižnici Nova vas in so kot nadaljevanje knjižničnih informacijskih znanj in informacijskega opismenjevanja v devetletni osnovni šoli rezultat ustvarjalnega sodelovanja med šolskimi in Mariborsko knjižnico ter primer razvijanja lastnih pristopov, metod in znanj.

Med dolgotrajnejše akcije za spodbujanje branja, v katerih sodelujejo splošne in šolske knjižnice, se je leta 1992 uvrstil mednarodni knjižni kviz. Ko je leta 1998 ugasnil, je Slovenija uvedla lastni slovenski knjiž-

Prva izkaznica Pionirske knjižnice leta 1971 (še istega leta sprememba imena Mestna knjižnica Maribor v Mariborska knjižnica); izkaznica za otroke v rdeči barvi (od 1983 do 1997); prva izkaznica s črtno kodo za računalniško izposajo (od 1998 do 2002); najnovejša izkaznica od leta 2002 naprej.

MESTNA KNJIŽNICA MARIBOR

IZKAZNICA št. _____

leto _____

primek in ime _____

rojstni datum _____

stanovanje _____

PIONIRSKA KNJIŽNICA

MK 226 (8/93)

<http://sikmb.mb.sik.si>
bibliofon: (031) 909-016, (01) 563-49-16

MARIBORSKA KNJIŽNICA

Članska številka _____

Ime in imek _____

Slovenski knjižni kviz 2002 *Anton Ingolič in Štajerska*.

ni kviz. Organizacijo je prevzela Pionirska knjižnica, enota Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, in je tekmovanje širila prek občinskih splošnih knjižnic.

Mariborska knjižnica je uvrstila knjižni kviz med svoje dejavnosti in Služba za mlade bralce vsa leta usmerja reševanje knjižnega kviza v vseh knjižničnih enotah in v šolskih knjižnicah na svojem območju, razdeljuje vprašalnike in spremno gradivo ter sprejema rešitve. Skupina za dejavnosti za mlade bralce skrbi za kvaliteten potek tekmovanja, izbira potrebna gradiva za zahtevne teme ter ga daje na razpolago, ureja razstave in z drugimi oblikami pomaga udeležencem reševati naloge ter pripravlja vsakoletno regijsko žrebanje s prireditvijo.

Pri pripravi in oblikovanju slovenskega knjižnega kviza *Anton Ingolič in Štajerska* (2002) je aktivno sodelovala Monika Čermelj, nosilka kviza v Mariborski knjižnici.

Službo za mlade bralce in šolske knjižnice v Mariboru plodno povezuje **Prežihova bralna značka**. Občinska Zveza prijateljev mladine Maribor jo je z zamudo (sedem let po nastanku bralne značke v Sloveniji) ustanovila na začetku šolskega leta 1967/68 in šole so tekmovanje prizadevno vključile v svoje delo.

Služba za mlade bralce je sodelovala z osrednjim odborom za Prežihovo bralno značko pri sestavljanju seznamov za branje, še vedno pa usklajuje nabavo knjižnega gradiva za potrebe tekmovanj in sodeluje pri izvedbi zaključnih prireditev. Vodja Službe za mlade bralce je aktiven član osrednjega odbora, udeležuje se srečanj z mentorji za bralno značko.

Jeseni 2002 sta se Zdenka Gajser in Maja Logar udeležili srečanja mentorjev Bralne značke na Zidanškovem domu na Pohorju, prikazali sta delo in prizadevanja knjižničarjev Mariborske knjižnice, ki se ukvarjajo z mladim bralcem.

V letu 2003 je Mariborska knjižnica skupaj z Zvezo prijateljev mladine Maribor in z osrednjim odborom Prežihove bralne značke soorganizirala prvi bralni maraton v Mariboru in ga povezala z občinskim žrebanjem slovenskega knjižnega kviza.

Svoj krog povezav je Pionirska knjižnica razširila tudi s **predšolskimi ustanovami**. V sedemdesetih letih

je na seminarjih seznanila vzgojiteljice s svojimi dejavnostmi in vzpostavila redne stike z vrtci v sodelovanju s svetovalno službo za vzgojnovarstvene organizacije na Zavodu za šolstvo, OE Maribor.

Po zgledu ljubljanske Pionirske knjižnice je Služba za mlade bralce takoj vpeljala obliko knjižnične vzgoje Vrtec na obisku. Leta 1979 je bila soorganizatorica 2. strokovnega posveta vzgojnovarstvenih organizacij SR Slovenije v Mariboru, na katerem so obravnavali knjižno in knjižnično vzgojo predšolskih otrok. V osemdesetih letih je aktivno sodelovala v republiški akciji Dobro knjigo predšolskemu otroku in vrtcem svetovala pri oblikovanju knjižnih kotičkov.

Vrtci dolga leta redno organizirano prihajajo v vse tri Pionirske knjižnice in druge knjižnične enote, za te obiske imajo knjižničarji pripravljene pestro variirane vsebine. Od začetka devetdesetih let knjižno vzgojo v predbralnem obdobju načrtno podpirajo predšolska bralna značka Bralni palček in drugi projekti. Spodbujali naj bi zlasti starše, da bi otrokom z branjem in pripovedovanjem približali knjigo v domačem okolju. Uspeh vsem tem prizadevanjem zagotavlja medsebojno sodelovanje vrtcev, knjižnic in staršev.

Služba za mlade bralce v Mariborski knjižnici sodeluje pri teh projektih ter vrtcem in šolam ponuja razne oblike sodelovanja, s čimer v knjižnici ustaljena praksa dobiva nove razsežnosti.

Knjižničarji vzgojiteljicam strokovno svetujejo pri izbiri knjig za branje in jim posredujejo svoje izkušnje s pripovedovanjem, skupine otrok organizirano vodijo po knjižnici in obisk obogatijo s pravljico, otroci svoje izdelke, doživljajsko vezane na pravljice, razstavljajo v knjižnicah, v knjižničnih prostorih potekajo zaključne prireditve oziroma knjižničarji sodelujejo pri izvedbi prireditev v vrtcu oziroma na šoli v prvi triadi devetletke. Starši se dobro odzivajo na dejavnosti, njihov obisk na zaključnih prireditvah, na katerih podeljujejo značke ali priznanja, je številčno zelo ugoden.

V januarju 2002 sta se Zdenka Gajser in Maja Logar udeležili seminarja za mentorje predšolske Bralne značke pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije, predstavili sta Mariborsko knjižnico, Zdenka Gajser je sku-

Letno srečanje slovenskih mladinskih knjižničarjev, ki ga tradicionalno organizira Pionirska knjižnica v Ljubljani, smo 12. maja 1999 pripravili in izvedli v Mariborski knjižnici (foto Janko Rath).

Kazalka s podatki o enotah v knjižnični mreži Mariborske knjižnice (oblikovala Urška Golob, 2003).

Razgled po ustvarjalnosti za otroke si knjižničarji razširjajo tudi na vsakoletnem sejmu knjig za otroke v Bologni. Dragocena so bila srečanja z avtorji, na fotografijah ilustratorji Tomi Ungerer, Józef Wilkoń in Květa Pacovská (foto Rajko Kramberger in Maja Logar, 1995, 1996).

paj z vzgojiteljicama Vrtca Pobrežje prikazala vzorčno sodelovanje med vrtcem in enoto splošne knjižnice v njegovem okolišu.

Bibliopedagoško delo z otroki v Mariborski knjižnici in mladinska književnost sta stični točki, na katerih temelji povezovanje s **Pedagoško akademijo** oziroma od 1986 s **Pedagoško fakulteto Univerze v Mariboru**.

Odločilna skupna akcija je bila januarja 1971 ustanovitev publikacije *Otrok in knjiga*, ki je leta 1977 postala revija. Pedagoška fakulteta je soizdajateljica, od leta 1991 tudi sozaložnica revije, stalno ima v časopisnem svetu svojega zastopnika, profesorji sodelujejo v uredništvu revije.

Ko so leta 1975 v Mariboru ustanavljali center pedagoških delovnih organizacij, nosilka projekta je bila Pedagoška akademija Maribor, je bila glede na pedagoške reference podpisnica samoupravnega sporazuma tudi Mariborska knjižnica, enota Pionirska knjižnica. Center v načrtovanem organizacijskem sestavu ni zaživel, zamisel je bila leta 1977 opuščena. Naloge knjižnice v okviru centra, ki jih je podrobno opredelil takratni ravnatelj Ignac Kamenik, so ostale aktualne za nadaljnje sodelovanje s Pedagoško fakulteto Univerze v Mariboru ter z njenim Centrom za mladinsko književnost in didaktiko mladinske književnosti. Razen ob reviji *Otrok in knjiga* so bili vzpostavljeni tudi drugi medsebojni stiki. Z namenom da spoznajo organiziranost Mariborske knjižnice in posebej knjižnično dejavnost za otroke, študentje organizirano s svojimi profesorji obiskujejo knjižnico, hospitirajo pri oblikah dela z mladimi bralci, pod vodstvom knjižničarjev si ogledujejo velike tematske razstave, uporabljajo strokovno literaturo iz študijske zbirke Pionirske knjižnice Rotovž. Za študente so bila pripravljena tudi srečanja z mladinskimi pisatelji.

Izkušnje na področju bralne vzgoje Služba za mlade bralce posreduje v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja vzgojiteljev in učiteljev. Tako na primer v organizaciji Pedagoške fakultete izvajajo seminar na temo *Književna, knjižna in knjižnična vzgoja* dr. Dragica Haramija, ki program tudi koordinira, Liljana Klemenčič iz Knjižnice Ivana Potrča Ptuj ter Zdenka Gajser in Maja Logar iz Mariborske knjižnice. Delo

poteka deloma na Pedagoški fakulteti, deloma v Mariborski knjižnici.

V letih od 1963 do 1992 se je v kulturno podobo Maribora vpisal **Festival Kurirček**, poznejši festival **Otrok in umetnost**, z vsakoletnimi strokovnimi srečanji in raznovrstnimi spremljajočimi kulturnimi prireditvami.

Festival je bil osnovan z namenom, da spremlja in vrednoti umetniško ustvarjalnost za otroke. Pretežni del strokovnih posvetovanj je bil posvečen literaturi, strokovno pozornost pa so usmerjali tudi na likovno, glasbeno in druga ustvarjalna področja, razpon obravnavanih tem je bil širok.

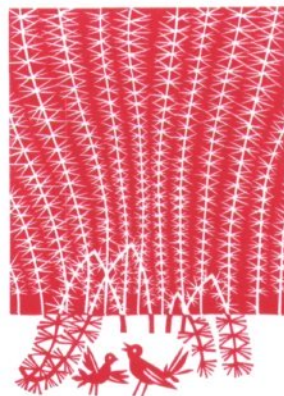
Značilnost festivala je bilo povezovanje ustvarjalcev, strokovnjakov in otrok. Z natečajema za literarne sestavke in likovne izdelke je vabil otroke k lastni ustvarjalnosti, kar mu je odlično uspevalo. Med prireditvami v okviru festivala so bile knjižne in likovne razstave, revije otroških in mladinskih pevskih zborov, gledališke in lutkovne predstave, akademije in še marsikaj drugega.

Dve razstavi je postavila Študijska knjižnica Maribor, prvo obsežno *Mladinska književnost narodov Jugoslavije s tematiko NOB* leta 1965 ob 3. festivalskem srečanju in njeno dokumentacijo kasneje izročila Pionirski knjižnici Rotovž, naslednje leto ob 4. festivalskem srečanju pa razstavo *Slovenski listi za otroke*.

Leta 1970 je s Festivalom Kurirček začela sodelovati Pionirska knjižnica Rotovž. Vsako leto je decembra v okviru festivalskih dni z razstavami predstavljala sodelujoče pisatelje oziroma pisatelje, katerih dela so obravnavali na posvetovanjih, in izpeljala srečanja pisateljev z otroki v obliki knjižnih ugank in pogovorov z njimi.

Pionirska knjižnica Rotovž je od festivala dobila v hrambo in strokovno obdelavo zbirko knjig, ki so mu jih pošiljale založbe in darovali pisatelji, v svoji študijski zbirki pa ima zbrane vse biltene in zbornike o dejavnosti Festivala Kurirček.⁴¹

Festival je v slovenskem prostoru bistveno prispeval k pospeševanju ustvarjalnosti za otroke, njegova zasluga je tudi revija *Otrok in knjiga*, bil je pobudnik in eden njenih ustanoviteljev, do leta 1992 tudi soizdajatelj.

27. FESTIVAL KURIRČEK
SODOBNA MLADINSKA POEZIJA

MARIBOR, 1989

Naslovnica zbornika Festivala Kurirček.

⁴¹ Festival Kurirček ; Festival Otrok in umetnost : bibliografsko kazalo festivalskih publikacij 1963–1992 / sestavila Darja Kramberger. Maribor: Muzej narodne osvoboditve, 2002.

Znak za izposojlo knjig, ilustriral Samo Jenčič.

Da bi predstavljala knjižnične dejavnosti za otroke širši javnosti, se je Služba za mlade bralce pridruževala akcijam za spodbujanje branja in uveljavljanje knjige. Taka priložnost je bila v letih 1977 do 1985 vsakoletni vsejugoslovanski **Mesec knjige**. Potekal je od srede oktobra do srede novembra. Organizator in koordinator v Mariboru je bil Odbor za knjigo pri Zvezi kulturnih organizacij Maribor in Služba za mlade bralce je bila vsako leto v tem obdobju načrtno dejavna. Od razstav do prireditev z zanimivimi temami si je zamislila za vsako leto kaj posebnega.

Na naš predlog je leta 1977 *Večer* pod naslovom *Mesec knjige '77* nekaj dni zapored (8., 9., 11. in 12. novembra) objavljala fotografije o knjižničnih dejavnostih za otroke. Prijetno presenečenje je bilo, ko se je ena teh fotografij 19. novembra pojavila v *Večerovi Sobotni nagradni križanki*.

Naslednje leto je Pionirska knjižnica predstavila dejavnosti za otroke v izložbah mariborskih knjigarn.

Leta 1982 je bila v skupni akciji Mariborske knjižnice in Univerzitetne knjižnice Maribor na ogled razstava *Od rokopisa do knjige in časopisa*. Del te razstave *Od rokopisa do knjige* je bil postavljen v Pionirski knjižnici Rotovž.

Posebej skrbno so bile v mesecu knjige postavljene razstave, namenjene za prenos v kraje, kjer še ni bilo enote Mariborske knjižnice (1983 – Pesnica, Selnica ob Dravi, Zg. Kungota, Sladki vrh).

Z akcijami v mesecu knjige se je obnovilo sodelovanje z Radiom Maribor. Začelo se je leta 1977, ko je dejavnost za otroke pritegnila pozornost njegovih novinarjev, pripravili so intervjuje o njenem delu, Služba za mlade bralce pa je radiu pripravljala gradiva, ki so jih potrebovali za radijske igre. Po krajšem premoru je bilo najbolj plodno sodelovanje v letih od 1983 do 1986, za katero je poskrbel urednik Slavko Jug.

Radio Maribor je v mesecu knjige ob sobotah dopoldne v Otroškem radijskem studiu predvajal literarne uganke, ki so jih sestavljali v Pionirski knjižnici Rotovž. Otroci so jih pridno reševali, tisti, ki so bili izžrebani, so dobili za nagrado knjigo in izkaznico knjižnice za naslednje leto. Povezava se je utrdila in knjižnica je za Otroški radijski studio prispevala pred-

Poklon Slavku Jugu

Knjižnici je bil naklonjen kot radijski urednik, prijateljsko pa je sodeloval pri reviji *Otrok in knjiga*. Sam občutljiv pesnik za otroke je spremljal poezijo in pisal ocene, prevajal strokovne prispevke iz makedonščine, dolga leta (1983–1997) je bil član sveta revije in se premišljeno zavzemal za njen razvoj.

stavitve novih knjig, objavljali so mnenja mladih bralcev o knjigah, ki jih je zbrala knjižnica na razstavah *Moje najljubše knjige* in *Mladi bralci priporočajo*, tako je Pionirska knjižnica redno sodelovala v številnih oddajah (1984 v 40 oddajah, 1985 v 35 oddajah, 1986 v 10 oddajah). Kasneje se je radio omejil na poročanje o večjih dogodkih.

Sestavni del kulturne vzgoje otrok v knjižnici je bilo seznanjanje z dejavnostjo drugih kulturnih ustanov v Mariboru. Najbolj pritegljivo je bilo gledališče, zato so bile odrskemu ustvarjanju posvečene različne oblike spoznavanja, od pogovorov otrok z igralci o nastanku gledališke predstave do ogleda zaodrja, najpomembnejša pa so bila neposredna gledališka doživetja v knjižnici ob predstavah gostujočih lutkovih skupin, nastopih igralcev v času Borštnikovega srečanja, veliko je prispevala gledališka igralka Breda Pugelj s svojimi dramatizacijami, ki jih je uprizorila v večini knjižničnih enot.

*Revija **Otrok in knjiga***

S konceptom nove organiziranosti mladinskega knjižničarstva v Mariboru se je ujemala težnja, da naj bi nastajajoča Pionirska knjižnica ob neposrednem delu z otroki prevzela še funkcijo študijskega središča kot komplementarne dejavnosti.

K taki zamisli je prispeval Festival Kurirček, ki je na vsakoletnih srečanjih združeval mladinske pisatelje in strokovnjake za razna področja ustvarjalnosti za otroke ter organiziral tematske pogovore. Ko je mladinska revija *Kurirček* decembra 1963 pripravila prvo srečanje, so zbrani na plenumu menili, da bi bilo potrebno ustanoviti strokovni časopis. O plenumu je obširno poročala Alenka Glazer, profesorica na Pedagoški akademiji Maribor, ki je od novembra 1962 prva v Sloveniji predavala mladinsko književnost z vidika mladinske psihologije, in zapisala, da bi s strokovnim časopisom *dobili trdno osnovo za preučevanje naše mladinske književnosti in za njeno vrednotenje, pedagogi in starši pa še obenem kažipot skozi množico mladinskega tiska, ko bi iskali primernih tekstov za otroke.*⁴²

Znak za revijo *Otrok in knjiga*, ilustriral Samo Jenčič.

⁴² Alenka Glazer: Posvetovanje o mladinski književnosti s tematiko o NOB in ljudski revoluciji v Mariboru. *Borec* 15(1964)1, str. 23–33.

Profesorica Alenka Glazer s spoštljivo predanostjo mladinski književnosti soustvarja revijo *Otrok in knjiga* kot dejavna članica uredništva nepretrgoma od njenega nastanka do danes in kot avtorica literarnozgodovinskih študij.

Od tega prvega festivalskega srečanja se je na vseh naslednjih misel na časopis redno pojavljala brez uspeha vse do leta 1970. Kot smo že zapisali, je takrat Ignac Kamenik sprožil naglo akcijo in januarja 1971 so Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, Pedagoška akademija Maribor in Festival Kurirček ustanovili publikacijo *Otrok in knjiga*, predlagali uredništvo, ki so ga sestavljali strokovnjaki za literarno, likovno, psihološko in sociološko področje ter določili sedež v Pionirski knjižnici.⁴³ Takoj je bilo vzpostavljeno sodelovanje s Pionirsko knjižnico Ljubljana, ravnateljica Martina Šircelj je bila članica uredništva, od leta 1977 pa je knjižnica tudi soizdajateljica revije.

Prav mladinsko knjižničarstvo je postalo gibalo in nosilni steber revije, saj se v njegovi dejavnosti kristalizira odnos med otrokom in knjigo.

Založba Obzorja, ki je v letih 1953–1957 imela v programu zbirko Pravljice in je v času od 1965 do 1969 izdajala tudi dela mladinskih pisateljev v zbirki Mlada obzorja, je vzela revijo v svoje okrilje do leta 1991. Od takrat je njena založnica Mariborska knjižnica v sodelovanju s Pedagoško fakulteto Univerze v Mariboru.

Publikacija *Otrok in knjiga* si je počasi utirala pot, sprva kot zbornik. Prvi je zaradi težavnega pridobivanja sodelavcev izšel šele v letu 1972, mednarodnem letu knjige. Sledili so še trije v letih 1975 in 1976 in postopoma postajali prepoznavni v strokovnih krogih. Leta 1977 se je publikacija preobrazila v revijo za vprašanja mladinske književnosti in knjižne vzgoje z dvema zvezkoma letno, kar je omogočilo večjo ažurnost v objavljanju gradiva. Svoj strokovni profil je postopoma dopolnjevala in zajemala nova področja, zato je njen podnaslov od 33. številke naprej *Revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. V desetletjih je razširila krog rednih sodelavcev, da je že leta 2002 lahko prešla na pogostejše izhajanje s tremi številkami letno. V letu 2003 je dosegla številko 58.

Bila sem prva urednica *Otroka in knjige* in to dolžnost sem opravljala do leta 1984. Potem sem se morala odločiti med dvema zahtevnima nalogama. Zaradi prevelikega obsega dela v Mariborski knjižnici

⁴³ Darja Kramberger: Treba je bilo začeti. *Otrok in knjiga* 20(1993)36, str. 81–85.

sem urednikovanje po 20. številki prepustila drugim. Odločila sem se z zaupanjem, da se bo delo pri reviji nemoteno nadaljevalo. Leta 1980 je za vodjo Službe za mlade bralce v Mariborski knjižnici prišla Darka Tancer-Kajnih. Potrebovala sem pomoč in sem jo vpeljala tudi v uredniško delo, kar je bila smotrna naložba. V letih 1985–1989 sta revijo skupaj urejali Alenka Glazer in Darka Tancer-Kajnih (številke 21–28), pri 25. številki je bil sourednik tudi Miran Hladnik. Od leta 1990 ureja revijo Darka Tancer-Kajnih, ki jo je trdno zasidrila v strokovni javnosti in ustvarila številne plodne povezave.

O vsebini revije, izhajanju, organiziranosti, izdajateljih in založnikih, o članih uredništva in sestavu časopisnega sveta ter drugih podrobnostih natančneje informira bibliografsko kazalo.⁴⁴

V dobrih tridesetih letih je revija bistveno pripomogla k spreminjanju odnosa do mladinske književnosti in prispevala, da je postala enakovreden del slovenske literarne vede, predmet tehtne obravnave, znanstvenega preučevanja in doktorskih disertacij. Trajno je pridobivala tudi strokovnjake za druga področja, ki so predmet obravnave v reviji.

Značilnost v delovanju revije je njena povezovalnost, s katero ji uspeva dajati pobude in dobiti podporo za njihovo uresničenje, za kar ima največ zaslug glavna in odgovorna urednica Darka Tancer-Kajnih.

Revija je bila pobudnica za ustanovitev Slovenske sekcije IBBY in je od leta 1992 njena aktivna članica, IBBY pa ima v reviji svojo stalno rubriko.

Leta 1995 je začela sodelovati s Podjetjem za promocijo kulture Franc-Franc v Murski Soboti in skupaj z njim ustanovila nadzaložniško nagrado za mladinsko književnost *večernica*, v žiriji ima revija stalni sedež. Sponzor nagrade je Časopisno-založniško podjetje *Večer*, prvič je bila podeljena leta 1997 za najboljšo otroško in mladinsko leposlovno delo v preteklem letu. Dosedanji nagrajenci so: Tone Pavček (1996), Desa Muck (1997), Janja Vidmar (1998), Polonca Kovač (1999), Feri Lainšček (2000), Matjaž Pikalo (2001), Marjana Moškrič (2002), Slavko Pregl (2003).

Od leta 1996 podjetje Franc-Franc organizira vsakoletno pisateljsko srečanje *Oko besede*. Simpozij v

OTROK IN KNJIGA 58

Na naslovnici je ilustracija Adriana Janežiča iz knjige Miroslava Košute *Njune zgodbe*, 2002.

⁴⁴ Otrok in knjiga : bibliografsko kazalo 1972–2000 : številke 1 do 50 / sestavila Darja Kramberger. Maribor: Mariborska knjižnica, 2001.

njegovem okviru pripravlja revija *Otrok in knjiga*, na njem pisatelji, literarnovedni in bibliotekarski strokovnjaki ter drugi sodelujoči obravnavajo in osvetljujejo za vsako leto izbrano temo.

Po letu 2000 se je okrepilo sodelovanje z Bralno značko Slovenije. Z njo, Slovensko sekcijo IBBY in Društvom slovenskih pisateljev od leta 2001 revija ob vsakem 2. aprilu prireja prijateljsko srečanje ustvarjalcev in ljubiteljev mladinske književnosti v počastitev mednarodnega dneva knjig za otroke, ob tej priložnosti predstavi dogajanje na področju mladinske književnosti, dobitnike nagrad in priznanj v preteklem letu.

Za seznanjanje javnosti je pomembna tudi vsakoletna udeležba na Slovenskem knjižnem sejmu, revija se predstavi na svojem panoju, priredi tiskovno konferenco in sejmsko debatno kavarno.

Revija je mednarodno prepoznavna, razstavljena je na mednarodnih sejmih, predvsem pa z osebnimi stiki pridobiva avtorje iz tujine, od vsega začetka ohranja zvezo z Internationale Jugendbibliothek v Münchnu. Od leta 2002 so članice uredništva tri tuje strokovnjakinje. V sodelovanju s Slovensko sekcijo IBBY sodelavci revije nastopajo z referati na mednarodnih kongresih IBBY. V svojo dejavnost uvršča tudi mednarodne simpozije.

Intenzivnost dogajanja in raznovrstnost tematike nazorno kažejo naslovi simpozijev in srečanj v časov-

Jubilejni kongres IBBY v Baslu 2002. Od leve Vasja Cerar, Hildeburg Werner-Schlenzka, dobitnik Andersenove medalje Aidan Chambers, dr. Darja Mazi-Leskovar, Jožef Ciraj, predsednica Slovenske sekcije IBBY Tanja Pogačar, mag. Tilka Jamnik, v ospredju dobitnica nagrade Častna lista IBBY Lilijana Praprotnik-Zupančič, urednica revije *Otrok in knjiga* Darka Tancer-Kajnih.

nem zaporedju, v nekaterih letih (1997, 1998, 1999 in 2002) sta kar po dve tematski prireditvi:

- 1978 Strip (posvetovanje)
- 1983 Prevodna mladinska literatura (posvetovanje)
- 1986 Kič – posebej v knjigah za otroke (posvetovanje)
- 1993 Mladinska književnost na razpotju – problem trivialnosti v mladinski književnosti (mednarodno posvetovanje, soorganizatorici revija in Center za mladinsko književnost in didaktiko mladinske književnosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru)
- 1996 Ali so knjige lahko bolne? (Oko besede)
- 1997 Tragično in komično v mladinski književnosti (simpozij ob 25. obletnici revije)
Mladinska književnost v času elektronskih medijev (Oko besede)
- 1998 Beseda – knjiga – knjižnica (simpozij ob 50-letnici Pionirske knjižnice v Ljubljani)
Seksizem v mladinski književnosti (Oko besede)
- 1999 Perspektive v mladinski književnosti (simpozij ob 50-letnici Mariborske knjižnice)
Mladinska književnost o času v času (Oko besede)
- 2000 Etika v mladinski književnosti (Oko besede)
- 2001 O humorju (Oko besede)
- 2002 Iskanje mitskega v sodobni mladinski književnosti (mednarodni simpozij ob 30-letnici revije), celotna tematska številka
Drugačnost v mladinski književnosti (Oko besede)
- 2003 O slikanici v mladinski književnosti (Oko besede)

Gradiva s simpozijev in posvetovanj so redno objavljena v tematskih številkah.

V domačem mestu je bila revija deležna najvišjega priznanja mariborske občine na področju kulture, 20. marca 2003 so ji podelili Glazerjeva listino.

Revija s svojo vsebinsko naravnostjo nagovarja strokovnjake raznih področij, z vpetostjo v mladinsko knjižničarstvo daje odlično podlago bibliopedago-

Vabilo na tiskovno konferenco revije Otok in knjiga.

Logotip Mariborske knjižnice, oblikoval Samo Jenčič.

škemu delu in polno osmislitev dobiva v živi navezi otroka in knjige v otroški knjižnici.

Preblisk

Sodobna pionirska knjižnica je kulturna ustanova, ki je edina dostopna otrokom nepretrgoma vse leto. V času pouka, v katerihkoli počitnicah, v vseh letnih časih.

Ni v njeni naravi, da bi se bučno razkazovala. In vendar ponuja prijetno vznemirljiva doživetja. Njeni navidezno neopazni učinki so trajnejših vrednosti. Nevsiljivo, budno dovzetna za najrazličnejše otrokove želje in zamisli, sanje in hotenja. So besede, tihe, zapisane, ko se razprejo, se na široko odpirajo svetovi. So besede, izgovorjene, svetovalne. So srečanja in pogovori. So dobrodejni stiki s knjižničarji.

Knjižničarji

V pionirskem oddelku Mestne knjižnice in pionirskem oddelku Delavske knjižnice od 1965 do 1970, v okviru Mariborske knjižnice od 1971 do 2003 so v enotah Pionirska knjižnica Rotovž, Pionirska knjižnica Tabor in Pionirska knjižnica Nova vas delali in še delajo v celoti ali delno v kombinaciji s še kako drugo enoto: Sonja Antolič, Andreja Babšek, Berta Bojetu, Zlatica Breznik, Vanja Cafnik, Monika Čermelj, Tanja Dolinšek, Zdenka Gajser, Tatjana Jamnik, Brigita Jerenko, Robert Kereži, Alenka Klinc, Agica Kovše, Lea Kresnik, Anka Kumer, Branka Lempl, Metka Lipnik, Erna Logar, Francka Mesarič, Dragica Mlakar, Damijan Mlinarič, Metka Narath, Vladimir Pertl, Kristina Pletteršek, Melita Roj, Anica Siranko, Suzana Slavič, Danijela Stupan, Mojca Šlegl Ekart, Dora Tribnik, Vesna Unuk, Slavica Valenti, Inge Vogme, Ivana Žolger.

Trideset let svojega dela so vzdržema posvetile otrokom: Vera Malenšek (od 1956 do 1991 v Pionirski knjižnici Tabor), Ljudmila Žaja (od 1965 do 1995 v Pionirski knjižnici Rotovž), Ana Marija Petančič (od 1970, najprej v Pionirski knjižnici Rotovž, nato v

Pionirski knjižnici Tabor in je še aktivna), Anica Jurkovič (od 1972 do 2003 v Pionirski knjižnici Tabor in Pionirski knjižnici Nova vas), Sonja Matijević (od 1973 v Pionirski knjižnici Tabor in Pionirski knjižnici Nova vas in je še aktivna). Pristrčna hvala za zvestobo in požrtvovalnost!

Službo za mlade bralce so vodile: Darja Kramberger (1970–1979), Darka Tancer-Kajnih (1980–1989), Anica Jurkovič (1990–1991), Blanka Bošnjak (1991–2000), od leta 2000 jo vodi Maja Logar.

Ogled v številkah

Po preglednicah za celotno obdobje 1971–2003 smo izračunali, da je bilo:

tematskih razstav	392
priložnostnih razstav	768
prireditev	383
otvoritev razstav	53
ur pravljic	3.625
pravljic z ustvarjalnico v 8 letih	64
Veselih počitnic v 24 letih	104

S temi podatki je zajet le del dejavnosti, ker niso bile upoštevane ne ure pravljic, ki so jih pripovedovali ob skupinskih obiskih vrtcev, razredov, ob drugih priložnostih, ne knjižne uganke za posamezne razrede ob njihovem obisku v knjižnici, ne ure za računalniške ustvarjalnice in tudi ne številni drugi dogodki.

Z letom 2003 končujemo pregled dejavnosti v pionirskih knjižnicah in mladinskih oddelkih v celotni knjižnični mreži. S številkami lahko zabeležimo naslednje stanje:

Člani, obisk in izposoja v letu 2003 za mlade bralce (do 15. leta starosti) z navedbami odstotkov, ki kažejo na razmerje do odraslih bralcev:

člani	12.522 (26,9 %)
obisk	167.195 (28,2 %)
izposoja	509.158 (34,1 %)

Zaloga knjižničnega gradiva v letu 2003 za mlade bralce:

knjige	155.869 izvodov
neknjižno gradivo	10.407 izvodov
serijske publikacije	623 letnikov

Študijska zbirka strokovne literature o mladinski književnosti in o delu z mladim bralcem ter mladinskega leposlovja (Pionirska knjižnica Rotovž) in arhivska zbirka slikanic (Pionirska knjižnica Rotovž in Pionirska knjižnica Nova vas):

študijska zbirka	4.380 izvodov
arhivska zbirka	1.379 izvodov

Dejavnosti za mlade bralce v letu 2003: V treh pionirskih knjižnicah in v drugih enotah Mariborske knjižnice smo za mlade bralce pripravili 734 dogodkov: pravljličnih ur, razstav, srečanj v igralnici, dogajanj v pravljličnih zimskih in poletnih počitnicah, vodstev za predšolske in šolske skupine po knjižnicah, računalniških ustvarjalnic.

Prireditve je obiskalo in pri dejavnostih sodelovalo 18.061 mladih bralcev, privabile pa so tudi 5.730 odraslih.